Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК XII — БЕРЕЗЕНЬ — 1961 — MARCH — Ч. 134

1861

1961

100-ЛІТТЯ ІЗ ДНЯ СМЕРТИ

БЕЗСМЕРТНОГО КОБЗАРЯ УКРАЇНИ

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Тарас Шевченко. Автопортрет. 1845.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Лисик Олена, Ошава, Канада	5
Проф. І. Спілниченко, Нью-Йорк, США	5
Бесарабець А., Ньюгейвен, США	3
Казанівський В., Вінніпег, Канада	2
Роговський К., Монтреаль, Канада	2
Худяк Люба, Нью-Брунсвік, США	1
Куриляк Ліда, Чікаго, США	1
Савчук Дмитро, Ванкувер, Канада	1
Бульбенко Ф., Бруклин, США	1
Юдкас Катерина, Картерет, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Шахів Петро, Порт Альберні, Канада	8.00
П. Т., Ґвелф, Онтаріо, Канада	5.00
Бесарабець А., Ньюгейвен, США	4.50
Роговський К., Монтреаль, Канада	4.00
Зеленська М., Річмонд Гілл, США	2.50
Білонок Віра, Філаделфія, США	2.50
Фурса С., Детройт, США	2.00
Н. Н., Детройт, США	2.00
Сарк Роза, Торонто, Канада	1.50
Логуш Марія, Монтреаль, Канада	1.50
Печенюк Йосип, Вінніпег, Канада	1.50
Кравченко С., Торонто, Канада	1.50
Головко Ольга, Стейтен Айленд, США	1.30
Туркало Валентина, Оранджбурґ, США	1.00
Лисенко Д., Міннеаполіс, США	1.00
Ординська Л., Вайтстон, США	1.00
о. прот. О. Потульницький, Сиракюзи, США	1.00
Кулиняк П., Ньюарк, США	1.00
Шаблій М., Чікаго, США	1.00
Янцевич К., Річмонд Гілл, США	1.00
Дорошенко М., Нью-Йорк, США	1.00
Верхогляд М., Чікаго, США	1.00
Бренько І., Солт Сан Марі, Канада	1.00
Ковалевський М., Ютика, США	1.00
Ковшун М., Гамільтон, Канада	1.00
Бульбенко Ф., Бруклин, США	1.00
Пономаренко В., Кливленд, США	1.00
Н. Н., Торонто, Канада	1.00
Мулевич Л., Торонто, Канада	0.50
Боднар Антін, Порт Альберні, Канада	0.50
Харуцький В., Гленрой, Вік, Австралія	0.50

Сердечно всім дякуємо за допомогу!

Редакція.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.50, піврічна $ 2.00

США — річна: $ 4.00, — піврічна: $ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd. London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

NOWI DNI, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

КІЛЬКА СЛІВ ПРО СВОЄ ОСОБИСТЕ

У чотирьох часописах появилось повідомлення (у двох повністю, а в двох дуже скорочено), що мене викинули із членів СУЖЕРО. Це здивувало мене, що сталося, чимало інших, очевидно, чекавсіх, хто це читав. Кілька наших читачів запитують мене що сталося, чимало інших, очевидно, чекають, що я скажу сам.

Скажу я дуже мало. Не тому, що не хочу сказати, а вважаю, що багато говорити про цю справу я ще не смію із поваги до СУЖЕРО, одним із кількох основників якого я був, і з поваги до тих людей, які завдяки мені стали його членами, і яким, очевидно, ця справа не є приємна.

Отже:

1. Ухвала незаконна, бо з 11 членів Гол. Управи СУЖЕРО, вибраних на з'їзді, за неї голосувало тільки три: В. Чміленко, М. Костюк, Д. Беркута. Решта членів Гол. Управи запротестували відповідними письмовими заявами, а саме: Г. Романенко, Ф. Бойко, П. Копил, А. Канарейський, Г. Кукса, С. Фініковський, П. Петрівська. Одинадцятий член Гол. Управи (М. Онушко) покищо свого погляду не висловив (думаю, що його ще не питали). І при такому голосуванні у пресу подається: "одноголосо", "з ентузіязмом" і т. д.

2. Від мене цю справу старанно ховали — вирок винесено заочно.

3. Я оскаржив цю ухвалу, як незаконну і неморальну (заочність), у Гол. Контр. Комісію.

4. Вже на другий день ухвала була розіслана в пресу, хоч протокол затверджений не був. Така поквапність свідчить тільки про непевність і страх перед власним членством. На щастя, преса (за ви-

(Далі на стор. 31-ій)

Authorized as second class mail, Post Office Dept.. Ottawa.

Printed by KIEV PRINTERS LIMITED, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., EM. 3-7839, Canada

Шевченкова могила. Первісний вигляд.

Якъ умру то поховайте
Мене на могили
Середъ степу широкого
На вкраини милій,
Щобъ ланы широкополи,
И Днипро, и кручи
Було видно; було чуты
Якъ реве ревучій,
Якъ понесе зъ Украины
Усинье море
Кровъ ворожу.... отойди я
И ланы и горы
Все покину, и полыну
До самого Бога
Молитися,... а до того
Я незнаю Бога.
Поховайте, та вставайте,
Кайданы порвите
И вражою злою кровью
Волю окропите.
И мене въ семьи великій
Въ семьи вольній новій
Незабудьте помянуты
Незлимъ тихимъ словомъ.

25
Декабря
1845
въ переяславі.

Автограф "Заповіту".

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися... а до того —
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.
25 грудня 1845
в Переяславі.

Тарас ШЕВЧЕНКО

Осії глава XIV

Погибнеш, згинеш, Україно!
Не стане знаку на землі!
А ти пишалася колись
В добрі і розкоші!
Вкраїно,
Мій любий краю неповинний!
За що тебе Господь кара,
Карає тяжко? — За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
Докраю нищить, — покара,
Уб'є незримо...
І правдиво!
Бо довго довготерпеливий
Дивився мовчки на твою,
Гріховную твою утробу,
І рек во гніві: "Потреблю
Твою красу, твою оздобу;
Сама розіпнешся! В злобі
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злозачаті
Во чреві згинуть, пропадуть,
Мов недолежані курчата,
І плача, матернього плача,
Ісполню гради і поля,
Да зрить розтленная земля,
Що я держитель, і все бачу!"
Воскресни, мамо! І вернися
В світлицю-хату, опочий!
Бо ти аж надто вже втомилась,
Гріхи синовні несучи.
Спочивши, скорбная, скажи,
Пророци своїм лукавим чадам,
Що пропадуть вони лихі,
Що їх безчестіє, і зрада,
І криводушіє — огнем,
Кровавим, пламенним мечем
Нарізані на людських душах;
Що крикне кара невсипуща,
Що не спасе їх добрий цар,
Їх кроткий, п'яний господар!
Не дасть їм пить, не дасть їм їсти,
Не дасть коня вам, охляп сісти.
Та утікать; не втечете
І не сховаєтеся! Всюди
Вас знайде правда-мста, а люди
Підстережуть вас, на то те ж
Уловлять, і судить не будуть:
В кайдани туго окують,
В село на зрище приведуть,
І на хресті отім, без ката
І без царя, вас, біснуватих,
Розтнуть, розірвуть, розіпнуть,
А кров'ю вашою, собаки,
Собак напоять!..
І додай
Такеє слово їм додай
Без притчі; вискажи: зробили,
Руками скверними створили
Свою надію, й речете,
Що цар — наш Бог, і цар надія,
І нагодує і огріє
Вдову і сиріт... Ні, не те!
Скажи їм ось-що: брешуть боги,
Ті ідоли в чужих чертогах!
Скажи, що правда оживе,
Натхне, накличе, нажене
Не ветхеє, не древнє слово
Розтліннеє, а слово нове
Між людьми криком пронесе
І люд окрадений спасе
Од ласки царської...

Іван НЕХОДА

ВЕРБА

Муштровані солдатські роки,
сухі Закаспія піски!
І зморшки падали глибокі,
сивіли в присмерку виски.
І знов степ, і муштра знову...
У місто Гур'їв ідучи,
знайшов він гілочку вербову
і посадив її. Вночі
ховаючись од злого ока,
він поливав її. І от —
зросла вона, як сум, висока,
на ввесь Новопетровський Форт.
І часто хилений журбою,
біля солдатського двора
сидів Шевченко під вербою —
і рвавсь до берегів Дніпра.
В пісках сипучих, у пустині,
вона одна на чужині
нагадувала Україну,
свободи втраченої дні...
Тут мріяв він під днем порожнім,
тут одкривався сам собі...
Спинись під нею, подорожній,
вклонись Шевченковій вербі!

ПРЕМ'ЄР КАНАДИ ВІТАЄ УКРАЇНЦІВ З ШЕВЧЕНКІВСЬКИМ ЮВІЛЕЄМ

Минає століття від смерти Тараса Шевченка, великого українського поета й це дуже похвальне, що в його честь буде стояти пам'ятник на площі Манітобської легіслятури.

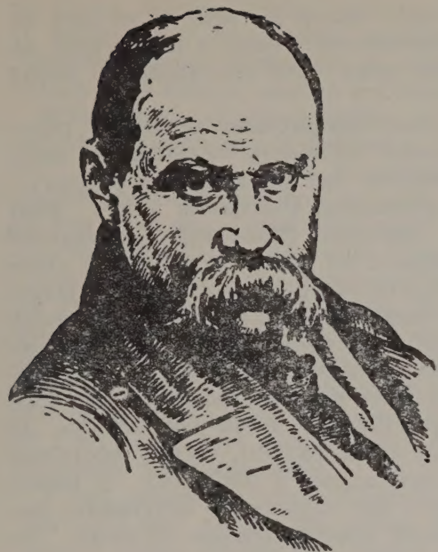
Він, як поет, не лише збагатив літературу свого народу, але зродив у народі надію на визволення. Він змагався за краще для свого народу й одночасно того самого він бажав для всіх поневолених у цілому світі.

У цьому році припадає також 70-ліття українського поселення в Канаді. Праця й посвята українських піонерів на західніх преріях багато причинилися до розвитку Канади і вклад, що його зробили вони і їх діти в економічне, культурне й громадське життя Канади, заслуговує на відзначення.

З нагоди обох визначних роковин мені приємно переслати від Уряду Канади сердечний привіт і найкращі побажання для всіх демократичних українських організацій і для канадців українського походження.

Дж. Діфенбейкер,
Прем'єр-міністер Канади

Оттава, 1961.

Петро ОДАРЧЕНКО

Геній України

(В соті роковини з дня смерти Національного Пророка України)

Таким Пророком для України став Т. Шевченко. Сто років тому П. Куліш, промовляючи над труною Шевченка, почав свою промову такими словами: "Немає з нас ні одного достойного проректи рідне українське слово над домовиною Шевченка: уся сила і вся краса нашої мови тільки йому одному відкрилася... Були в нас на Україні великі воїни, великі правителі, а ти став вище від усіх їх, і сім'я рідна в тебе найбільша."

Минуло сто років, як П. Куліш, стоячи над розкритою труною Великого Поета і віддаючи йому останню шану, сказав ці слова... І ці Кулішеві слова, якими він висловив оцінку діяльности Шевченка і його ролі для України, витримали пробу часу. І тепер, оглядаючи всі події української історії за останнє століття, ми можемо слідом за П. Кулішем сказати: сила Шевченкового слова надзвичайна, серед найславніших діячів України Шевченко найвищий. До Кулішевої характеристики Шевченка ми можемо додати ще одно речення: надзвичайна непереможна сила вогненного поетичного слова Шевченкового за сто років своєї безупинної дії створила Українську Націю.

Коли сто двадцять років тому полум'яне слово Шевченкове для невеличкого гуртка освіченої київської молоді було, за свідченням П. Куліша, "воїстину гуком воскресної труби архангела", то для наступних поколінь слово Шевченкове мало ще більше значення, бо воно запалювало вогнем любови до Рідного Краю не маленький гурток ідейної молоді, а щораз більші й більші гуртки, аж поки не охопило серця мільйонів українського народу.

Усі українські письменники, що вийшли на ниву української літератури після смерти Шевченка, зазнали на собі могутнього впливу великого Кобзаря України. А більшість цих письменників стала у к р а ї н с ь к и м и письменниками тільки завдяки Шевченкові. Більшість їх починала писати чужою російською мовою під впливом офіційної школи і, лише прочитавши "Кобзаря", кидала чужу мову і переходила на рідну українську. Мільйони несвідомих людей, що називали себе "хохлами", "малоросами", прочитавши "Кобзаря", ставали свідомими українцями.

У день 50-ліття з дня смерти Шевченка (в 1911 р.) академік Овсянико-Куліковський сказав про Шевченка такі слова: "Шевченко — поет національного відродження. Шевченко — поет загальнолюдський. Лірика Шевченка — лірика величезної сили, її красу не перевищувала ні лірика Пушкіна, ні лірика Гете, Шіллера, Гайне, — її походження — це таємниця генія."

У Шевченковій творчості гармонійно поєднана надзвичайно висока поетична майстерність геніяльного поета із загальнолюдськими ідеями правди і свободи, з ідеями безмежної любови до свого поневоленого народу, з ідеями національного визволення і національно-державного відродження.

"В українській літературі, — каже Б. Грінченко, — з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже ні одного рівного йому значенням у справі нашого національного відродження". Михайло Драгоманів не тільки визнавав Шевченка генієм, але й зазначав, що національна свідомість Шевченка та його народолюбство поставили його "як епохальне явище в історії громадської думки на Україні".

"Для України, — каже С. Єфремів, — вага Шевченкового генія переходить ті межі, які поставлено великим письменникам у їхній батьківщині: він сам був для неї тим сонцем, що "за собою день веде", — день нового народження на світ великим культурним народом; його поезія стала найкращим виразом національної свідомости на Україні, як його особисту долю можна вважати за символ долі всього українського народу. Геніяльні люди всюди велике роблять діло, — всюди вони творять життя, розпускаючи паруса світа і тепла навкруги себе, повертають людей на нові шляхи, нові думки їм проказуючи. Але на Україні геній Шевченка зробив не тільки це. Адже тут ціла нація, живцем похована, конала, роблячи надзвичайні силкування, щоб прогнати холод од своїх задубілих членів. Результатом того силкування було письменство перед-Шевченкової доби. Та воно не здужало ще скинути смертельні кайдани з рідного краю; добре на початок, воно все ж таки не мало стільки сили, щоб збудити національний організм і вивести його на

спасенну путь оновлення. Це зробити міг тільки світової міри геній, — і таким генієм для України і став Шевченко".

"Шевченко, — каже акад. О. Білецький, — не має аналогії з чужими поетами. Сміливість і наполегливість цієї людини були дійсно виключні... Вся його поезія від початку і до кінця — це наполегливе домагання справедливости, — не мрія, а домагання, з яким він звертається до людей, до Бога, до земляків, до самої правди, якій він нагадує, що вона "повинна бути, бо сонце стане і осквернену землю спалить". "Поезія Шевченка, — каже О. Білецький, — це голос українського народу". Відома дослідниця життя і творчости Шевченка вірменка Марієтта Шагінян зазначає, що Шевченко відбиває не тільки історичний досвід українського народу, не тільки сучасні Шевченкові потреби і стремління українського народу, а, головно, майбутнє свого народу. "Жити прагненнями свого народу і відбивати їх у мистецтві, — каже М. Шагінян, — це означає якоюсь мірою пробивати йому шлях у майбутнє, закладати основи культури цього майбутнього, вести за собою свій народ. Знати його минуле, жити з ним у сучасному і просувати його у майбутнє — ось ніби триєдина формула зв'язку мистця з народом, що його породив". Для розвитку українського народу Шевченко викував гостру зброю у своїх геніяльних творах. "Що ж це за зброя?" — запитує М. Шагінян. І сама відповідає на це питання: "Одна з найголовніших для суспільства — р і д н а м о в а. Молода, гнучка, самостійна, створена Шевченком мова стала зброєю української культури, її майбутнім". І не тільки зброєю культури, додамо ми, а й зброєю політичної боротьби за свободу і державну незалежність Українського Народу.

Німецький учений д-р Ґустав Шпрехт у своїй статті "Особливе місце Шевченка в новій світовій літературі" так писав про Шевченка: "Шевченко висловив у своїй творчості дух Українського Народу та його ідеали з такою силою і різносторонністю, що він став символом своєї країни так само як Гомер був виразником духу Еллади, як Вірґілій був виразником духу Римської Імперії. Більше того, жоден пізніший поет не відбив національної суті свого народу так універсально, як Шевченко це міг зробити. Навіть Данте не став виразником духу всієї Італії. І меншою мірою висловили національний дух своїх країн Сервантес, Мольєр і Толстой. Лише сам Шевченко став символом, духовим провідником і виразником всіх основних прагнень всієї нації".

Подібну думку висловив також і М. Рильський. "Коли шанобливі діти свого народу і доброзичливі його сусіди, — каже він, — хочуть висловити найвищу і найсвятішу суть народу, то вони говорять: народ Шекспіра і Байрона, народ Расіна і Гюґо, народ Міцкевича і Словацького. Іменами поетів і письменників найяскравіше визначається дух народу, його характер, його найкращі надії і прагнення. Більше, може, ніж будь-який народ, має право і підстави народ український називатися народом геніяльного поета, бож цей поет був не тільки виразником прагнень, надій і думок свого народу, але й живим символом і втіленням — сам, як особа, — його страждань і його боротьби".

"Україна, — каже Віктор Петров, — не дала нікого, рівного Шевченкові. Ніхто з політичних діячів чи поетів не може бути поставлений поруч Шевченка".

Шевченкове слово зформувало не тільки світогляд та національну свідомість українських письменників, а й широких мас українського народу.

Українська Національна Революція 1917 року розвивалася під прапором Шевченка. Безсмертний "Заповіт" Шевченка став воскресною піснею великоднього дня українського національного відродження. Коли в червні 1917 р. на Всеукраїнському Військовому З'їзді був прочитаний Перший Універсал Української Центральної Ради, то, як свідчить Винниченко "грім радости, захвату і ентузіязму дійшов до екстазу, до чуття побожности, до бажання молитися своїй радості, своєму екстазові. ...Весь театр з делегатами, з публікою, з кореспондентами газет став наколіна і нечуваним, могутнім потрясаючим хором заспівав Великий "Заповіт":

"Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!"

Засмажені, загартовані в боях, в крові, в стражданнях обличчя кривилися від солодкого болю надзвичайних переживань..."

"І в ті роки, — каже А. Ніковський, — у дні найбільшого вияву національної думки, над усіма хоругвами, оркестрами, кулеметами, гарматами, процесіями, гетьманами, політиками, партіями, ватажками і парламентами... панував ВІН один:

— УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ!

... Українську переможну революцію зробив Шевченко!"

М. Грушевський в одній із своїх статтей про Шевченка писав так: "Творчість Шевченка не закінчила своєї еволюції з його смертю. Його слово, незмінне в його буквальній формі, безнастанно еволюціонує в своєму змісті..." Нові покоління в Шевченковому слові знаходять "все нове значення, все новий читають у нім наказ собі і науку, і його рокове свято дає їм все нові гасла, все нові провідні гадки". Шевченківські дні — це не тільки дні спогадів про великого поета України. Це, як вірно зазначив акад. Богомолець, — "дні, у які увесь український народ з особливою яскравістю відчуває свою є д н і с т ь, свою державність".

Шевченко, за словами І. Франка, є для України "володар душ і керманич поколінь".

І хоч минуло сто років з дня смерти великого співця України, вплив його безсмертного слова не тільки не зменшився, а набрав ще більшої сили й гостроти.

Саме тепер — у соті роковини з дня смерти нашого геніяльного поета і національного пророка — ми, українці, розсіяні по чужих країнах земної кулі, і ви, українці, що живете "на нашій — не своїй землі", — всі ми сьогодні об'єднані щирим святим почуттям глибокої пошани й великої любови до нашого духового батька — Тараса Шевченка. Ті величні святі почуття безмежної любови

до нашої Матері-України та почуття ненависти до її ворогів, що їх з такою надзвичайною силою і глибиною вилив Шевченко у своїх вічних творах невмирущої поезії, живуть і в наших серцях.

Шевченкові заклики-заповіти — "Свою Україну любіть", "Борітеся — поборете!, "Кайдани порвіте!" — знаходять відгук у серцях усіх українців. Шевченкова безмірна туга та жаль за Рідним Краєм не чужа для нас. Гасла визвольної боротьби, кинуті Шевченком, "В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля", — живі й актуальні для нашого часу більше ніж будь-коли. Шевченкова віра в неминучість перемоги української правди і волі, коли "встане Україна і розвіє тьму неволі", коли визволена країна "діждеться свого Вашінгтона з новим і праведним законом" — живе в серцях українського народу і заохочує його працювати й боротися для наближення дня визволення.

У соті роковини смерти Шевченка його безсмертний "Кобзар" чарує нас своєю дивною музикою рідного слова, хвилює нас своїми незабутніми картинами рідної Української Землі, збагачує нашу душу найшляхетнішими почуваннями, будить нашу волю до дії, до чину. Зневіреним — повертає віру, полохливим — відвагу і мужність, розчарованим — бадьорість, занепалим духом — силу, енергію та завзяття.

Сьогодні, відзначаючи 100 роковини з дня смерти нашого великого поета, ми можемо повторити ті незабутні слова Василя Стефаника, що він сказав на святкуванні сотої річниці з дня народження Т. Шевченка:

"Читайте Шевченка! Там отворена вам ціла історія і душа українського народу. Там є найкращі скарби українського народу, і доки наш народ за своє визволення боротися буде, доти той кріпацький син стоятиме перед очима вашими, ваших дітей, внуків і правнуків. Там для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрости, книга любови до України. Він сидів 10 літ у неволі за вогненне своє слово, котрого всі царі докупи задушити не годні. У його словах показана нам далека-далека дорога до нашої майбутности. Читайте його слово, шукайте тої дороги, йдіть нею, щоби з вас були люди найтвердіші. Беріть на коліна діти ваші, як їдете до Канади, та впоюйте в них слово Шевченка. З Шевченка набирайте карности, відшукуйте квіти краси, а будете кращі і зближитеся до сходу нашого сонця, і всі ми опинимося у Вільній Соборній Великій УКРАЇНІ!"

Оксана ІВАНЕНКО

У ПРОХОРІВЦІ

(Уривок з роману "Тарасові шляхи")

***

До Прохорівки поспішало двоє подорожніх. Один літній невеличкий, моторний дядько в полотняних штанях, брунатній старій свиті, босий, другий — ще зовсім хлопчинка років шіснадцяти в гімназичній літній формі, в картузі з гімназичним гербом. У дядька в руках був ціпок, у хлопця — книжка. Зустрілись вони випадково на світанку, коло старезного дуба, де розходились шляхи.

— Ви не знаєте, як пройти до Прохорівки? — спитав хлопець.

— А й знаю, я й сам туди, — охоче відповів дядько.

Пішли вдвох. По дорозі розбалакались.

— Ви до родичів? — спитав дядько.

— Ні... — зам'явся хлопець. — Людину одну бачити. А ви там живете?

— Та ні. Мені теж треба одну людину побачити. Ну, не ту, що вам. — Він помовчав. — Люди наказали, йди, Семене, — це я, — пояснив він, — небезпримінно розшукай у Прохорівці, ти людина письменна, — це я, я в школі вчився, — і до ладу розпитай, а там нам розкажеш. Це щоб я розказав.

Гімназист зацікавлено поглянув на дядька.

— А кого ж вам треба побачити? — спитав хлопець.

Дядько і собі скоса глянув на хлопця, мовляв, чи варто ще тобі казати. Та видно йому і самому кортіло поділитись.

Він застережливо оглянувся на всі боки. Та хто їх міг тут підслухати? Самі луки та дуби та ген Дніпро виблискує. Все ж таки дядько сказав пошепки:

— Кажуть, у Прохорівці, на Михайловій горі, Кобзар проживає, Тарас Шевченко. Він за нас, за селян стоїть і про волю все достеменно знає... От і послали. Піди, кажуть, розпитай, може нас дурять, а десь-інде воля вже є. А може пани приховали. Непереливки вже терпіти.

— Письменний ви, кажете? — спалахнув хлопець. — Так ось дивіться, от у мене його "Кобзар", я теж на нього подивитись іду. Тільки я нікому не казав. Утік з дому і все. Хай думають, що гуляти пішов.

І вони пішли удвох.

Вже минули село, вже підходили до садиби пана Максимовича, як обидва разом зупинились.

— Диви, становий, — прошепотів дядько. — Ведуть когось. О, бодай їх лиха година спіткала. Якого ж це сердегу спіймали, чи злодія, чи втікача? Куди б його податись, щоб і на очі не потраплята?

— Почекайте, — схопив його за руку хлопець. — Краще йти собі спокійно. Скажемо, що до пана.

Йому хотілося подивитись, кого це ведуть.

Становий ішов збоку. Кілька десятників оточили людину у білому парусиновому плащі, пуховому капелюсі. Хлопець подався наперед. В очі впали довгі вуса, стомлене, суворе обличчя. Знайоме обличчя! Він бачив у Києві його портрет, це він!..

— Дядьку, це він, Кобзар, Тарас Шевченко! За що ж його знову забрали?

**
*

За що його знову забрали? Він сидів під арештом у Мошнах, куди його привезли, і сам думав, за що його забрано? Як безглуздо, недоречно, несподівано.

Він їздив по знайомих місцях. Був на цукровому заводі у Симиренка, там його дуже добре приймали. Слухали його вірші, вітали. Симиренко навіть запропонував видати своїм коштом його "Кобзар".

Потім Тарас приїхав у Межиріччя, між Пекарями та Каневом. Казали, там можна купити садибу для хати у пана Парчевського. Ходив, вибирав. Місце було добре. Чернеча гора. Княжа гора, він усе тут знав, не йому показували, а він розказував де і що. А долі Дніпро — Дніпро — "сіяє батько та горить". Він тут оселиться. Немає кращого місця для нього на світі!

З двома селянами поміщика Парчевського та землеміром одміряли землю, як з'явився якийсь родич чи то землеміра, чи то пана. Кумедна противна постать у фраці і білих рукавичках.

— Пан Козловський.

Пан не пан, а так якийсь підпанок. Що гріха ховати! Тарас таки розсміявся, коли побачив цього придурка серед білого робочого дня у фраці й білих рукавичках. Пожартував з нього. Зовсім той був не придурок. Коли сіли перекусити та випити по чарці як годиться — "обмочити", Тарас, звичайно, і його запросив. Той сів та все викликав Тараса на якісь недоречні розмови. Про теологію, про Бога, про діву Марію. Задавав питання по-польському, щоб дядьки не розуміли. Та Тарас припинив ці розмови навмисне по-українському, щоб чули всі, що він каже.

І от тепер йому закидають богохульство, кощунство, а це ж, певне, просто дрібна помста дрібненької людинки.

Сумно. Дуже сумно і прикро обертається його подорож на батьківщину. Знову під арештом.

Він написав записку Максимовичеві, щоб передав речі, щоб приїхав.

Хотів своїм написати — та навіщо? Хай потім, коли з'ясується, розповість. А то тільки душу Ярину засмутить до безкраю.

Становий Табачніков — місцева влада — зайшов до Тараса. Але люди помітили, як несподівано швидко вискочив з кімнати, почервонілий і розлютований.

Що там сталося — ніхто не бачив і не чув.

Зараз Тарас сидів сам — один і не знав, що його чекає. Які ще несподівані прикрості.

Вийняв аркушик паперу з кишені, почав писати:

Минаючи убогі села,
Понаддніпрянські невеселі,
Я думав, де я прихилюсь
І де подінуся на світі...
І сниться сон мені...

Може, справді, то був сон?

Моя єдиная сестра!
Многострадалиця святая!
Неначе в раї спочиває
Та з-за широкого Дніпра
Мене, небога, виглядає.
. . . .
. . . .
Мій братику! Моя ти доле!
І ми прокинулися. Ти...
На панщині, а я в неволі...

Як вона сказала тоді? — "Не було добра зроду, не буде й до гроба..."

Отак нам довелося йти
Ще змалечку колючу ниву!
Молися, сестро! Будем живі,
То Бог поможе перейти.

Він дописував останній рядок олівцем, коли почув за вікном шарудіння, шепіт.

— Дядьку Тарасе! Дядьку Тарасе! — і до вікна простяглася замурзана смаглява тонка хлоп'яча рука з торбинкою.

Тарас визирнув. Хлопець поклав торбинку на вікно і скоромовкою прошепотів:

— Мати й тато послали. Пиріжки з кислицями, кажуть, батькові Тарасові передай, щоб сторожа не бачила. Он Марійка і Яшко, дурні, до дверей понесли, що їм дядина дали, так їх ремінякою прогнали. А я через тин, та у вікно, — похвалився хлопець.

— Подякуй, мій любий, батькові та матері, та біжи, а то й тобі буде!

— Ні, я проворний, я й увечері прибіжу! Усі люди вам їсти готують.

Хлопець справді моторно, наче білка, перескочив через паркан і засвітив п'ятами.

І весь час повз хату станового, яку завжди всі обминали, тепер бігали і метушились жінки, діти. А одна кмітлива і прегарна молодиця так заговорила вартового, що він уже пускав хлопчаків до вікна.

Коли відвозили до Києва, діти бігли за таратайкою, і, як десяцький не кричав, люди вийшли з хат. Тарас оглянувся на дітей.

— Ростіть великі та щасливі!

А коло самого шляху, він запам'ятав, стояв блідий хлопець гімназист. Хлопець підвів руку і крикнув:

— Тарасе Григоровичу! — наче присягнувся в чомусь великому для себе на все життя.

**
*

Справа, звичайно, була не в цьому блазні у фраці і білих рукавичках.

Тарас не міг знати.

Тільки він виїхав на Україну, а вже летіло розпорядження з III-го відділу до київського генерал-губернатора, що їде академік Шевченко, колишній політичний злочинець, відомий усім український поет і треба за ним стежити і наглядати. Це розпорядження було підписано Тарасовим "старим знайомим" по III-му відділу чиновником Поповим.

Але наказу арештувати не було.

Це вже перебільшила місцева влада, надіславши Козловського з провокаційними розмовами.

У Києві все ж таки побачили, що причепитись не-

В. СВАРОГ

З нотаток читача

1. На позиціях снобізму

(“Сучасність”, січень 1961 р.)

“Сучасна Україна” і її додаток “Українська літературна ґазета” перестали існувати. З підготованого ними ґрунту постав журнал “Сучасність” під редакцією Івана Кошелівця й Володимира Стахова.

“Українська літературна газета”, як відомо, літературною у властивому значенні цього слова не була. Малярством вона цікавилася більше, ніж літературою, при чому цікавило її лише “модерністичне” малярство.

На присвячених літературі своїх сторінках вона пропаґувала наших домотканих “модерністів”, яких у нас є лише жменька. З такою “драстично” обмеженою сферою мистецьких інтересів “УЛГ” неминуче зайшла в невилазний сліпий кут, але вперто трималася в ньому досить довгий час.

Газета “Сучасна Україна” була цікавіша — але не як газета, а скорше, як “журналоїд”, якщо можна так висловитись. Основними хибами її були: мале коло авторів, важкий мовостиль її статтей та надмірна прилюбність до варваризмів.

І ось перед нами перше число новонародженого журнала “Сучасність”.

Випускаючи в світ перше число нового видання, його редакція, як правило, містить у ньому якнайкращий показовий матеріял. Перше число мусить завоювати прихильність і довір'я читачів, показати їм, чого вони можуть чекати від нового видання.

Ось що редакція “Сучасности” обіцяє своїм передплатникам:

“Цей місячник в основному буде присвячений питанням культури в широкому значенні цього слова... Наголос на проблемах культури диктується тим незаперечним фактом, що саме на терені національно-культурному точиться найзапекліша боротьба за збереження національної субстанції українського народу.”

Завдання похвальне! Як же “Сучасність” збирається зберігати нашу субстанцію?

Перше число нового журнала відкривається політичним оглядом В. Стахова “На поворотах політики”. Ця стаття займається в основному виборами президента США і трохи 15-ою сесією Генеральної асамблеї Об'єднаних націй.

Ця стаття, напевно, цікава для тих, хто читає періодичну пресу нереґулярно, або не розуміє того, про що він читає, або не вміє думати над тим, що він читає. Але “Сучасність”, здається, важить не на таких читачів. Основні положення статті В. Стахова безперечно правильні, але саме тому, що вони нічого в міжнародному житті не відкривають. Стахів повторює й підсумовує те, що знають і правильно розуміють усі, хто цікавиться тим, що діється в світі.

Для компетентної публіки цікавішими були б не резюме загальновідомих речей, а глибші й оригінальніші тлумачення окремих проблем світового життя.

Стаття Ганса Фіндайзена (перекладена досить важкою мовою) розповідає про історію та символіку різдвяного дерева. Сама по собі вона, може, й цікава, але те, про що в ній розповідається, не являє собою актуальної культурної проблеми сучасного світу.

Стаття Емануїла Райса “Філософія центру” належить (нехай подарує мені п. Райс те, що я скажу про його статтю) до тих опусів, автори яких дбають не стільки про те, щоб дати своїм читачам матеріял для корисних думок, скільки про те, щоб продемонструвати читачам свою ерудицію та оригінальність свого мислення.

Автор починає статтю туманними міркуваннями про те, що являє собою поняття центру в світлі метафізичного мислення. Потім на крутому повороті своїх думок він раптом опиняється в царині історіософії і твердить, що “всесвітня історія є боротьбою центрів частинних і відносних, які намагаються стати абсолютними”.

Нічого особливо несподіваного чи оригінального в цьому твердженні немає. Але п. Райс бере його за трамплін для своїх висновків — зрештою теж неоригінальних і сумнівних — про те, що Захід вичерпав свої можливості і наступним центром світу має стати Евразія, представлена або Україною, або Москвою, навіть Воронежем чи Астраханню, або Ізраїлем, або Індією чи Китаєм, або... Південною Америкою.

При такому великому й різноманітному виборі передбачуваних можливостей стаття п. Райса не залишає цільного враження й не підказує читачам ніяких плідних думок.

Під рубрикою “Література і мистецтво” ми, признатися, без особливого здивування, знаходимо “Короткі історії” Емми Андієвської, вірші Богдана Рубчака й Патриції Килини і щось наче новелю Марти Калитовської. Ця новеля називається “Карнавал з померлим” і починається таким інтриґуюче-зловісним реченням:

“Я виніс враження, що впродовж якогось часу мене переслідує смерть”.

Цей рядок явно перегукується з фразою п. Райса про неминучий занепад Заходу і тим самим на-

---

ма до чого та й не варто зараз. Але й не варто, щоб Шевченко лишався на Україні. Сама його поява вже баламутила людей. Порадившись, генерал-губернатор Васильчіков та виконуючий обов'язки київського губернатора Гессе звільнили Шевченка з-під арешту, але Шевченкові “порадили” негайно виїхати до Санкт-Петербурга.

У Києві Тарас лишився на короткий час, чекаючи грошей на дорогу.

Він міг звернутися до колишніх знайомих, до друзів, але він не хотів нікого бачити перші дні, ні до кого звертатися.

чебто трактує про пекучу культурну проблему сучасности...

Дедалі більше знайомство з творчістю "модерністів" зміцнює моє переконання про те, що воно являє собою претенсійно-беззмістовну писанину молодих людей, яких спокушає літературна слава, але яким нічого сказати читачам. Нічого насамперед тому, що в них немає знання людей і життя, яке дається лише життєвим досвідом, самостійним мисленням та справжнім (а не афектованим) співстражданням із своїми сучасниками.

Недавно на сторінках "Овиду" Богдан Рубчак, полемізуючи з представником щойно народжених у нас "молодих сердитих людей", назвав це покоління "нецікавою ґенерацією".

Сказано слушно. Але Б. Рубчак, сказавши "а", мусив був щиро й сміливо сказати також "б", та зачислити до цієї ж "нецікавої ґенерації" й себе, як поета, і своїх колеґ-"модерністів".

У статті "Щоб продовжити дискусію" Ю. Соловій намагається сказати ще щось переконливе на користь "модернізму" в літературі й мистецтві. Але продовжувати дискусію йому, власне, немає з чим і залишається тільки повторити давно вже заялożені слова про неспокій творчих дерзань плюс недовір'я до правд, які підносяться як непомильні істини".

Як відомо, в "модерністському" мистецтві творчі дерзання геть вичерпались і тепер замінені конформізмом та самореклямним, давно вже не ориґінальним кривлянням. Якщо перші модерністи намагались щось сказати, то їх епігони лише повторюють те, що в їхніх попередників було найбезглуздішого.

Стаття І. Кошелівця "Драматургія О. Корнійчука на тлі радянського літературного побуту" в усьому журналі найчитабельніша (хоч мені й неясно, що має значити "літературний побут"). Нічого нового про Корнійчука в цій статті, однак, не сказано. Звичайно, Корнійчук без остачі загине разом з режимом, якому він служить своїм коньюнктурницьким халтурним п'єсоробством.

Дарія Ребет у статті "Програмовий "сучасник" і живий гуманізм" знову відзначає відомий і безперечний факт: комуністичному режимові не пощастило й не може пощастити вичарувати "радянську людину" як робота у руках партійних вождів. Натомість є підстави сподіватися, що комуністичним демагогам не вдалося знищити "органічний гуманізм української духовости". Стаття Д. Ребет була б цікавіша, якби авторка використала для неї більше фактичного матеріялу й цитат.

У цьому числі "Сучасности" є ще стаття, присвячена пам'яті покійного М. Ветухова, та автобіографія Дмитра Антоновича, опублікувана з нагоди 15-річчя з дня його смерти. Журнал замикається критичними нотатками про "Українську радянську енциклопедію" та кілька інших більшовицьких книжок.

Трохи про мову "Сучасности". Ось далеко не повний перелік дивослів та варваризмів, ужитих у статті Фіндайзена: "горіючі свічки", "тисячоліттями континуйована верства традиції", "старосхідні стосовні зображення", "сила відганяти демонів", "з християнського штандпункту" і т. д.

Із статті Е. Райса: "непродушевлена матерія", "шорсткі форми боротьби", "ситуювати геометричний центр", "монструозний руїнницький вимисел", "пригнітаюча більшість", "атрактивна сила", "питома вага обнизилась", "перфідна перевага" тощо. У новелі Калитовської хтось "киває руками". Як бачимо, "Сучасності" конче потрібний компетентний літературний редактор.

З усього завваженого вище не трудно зробити висновок, що перше число "Сучасности" повторює основні недоліки "Української літературної газети".

Подібно до своєї попередниці, "Сучасність" яскраво виявляє тенденцію стояти осторонь від актуальних проблем нашої еміґрації, непереконливо намагаючись виправдати цю свою позицію тим, що хоче бути "не партійним, а українським" журналом.

З першого числа "Сучасности" абсолютно не можна скласти собі будь-якого уявлення про те, чим живе сьогодні наша еміґрація, в якому стані її література, які проблеми непокоять її інтеліґенцію, що в нашому житті є позитивного і що є неґативного.

Коротко кажучи, еміґрантська сучасність (а також і проблема впливу еміґрації на визвольний процес в Україні) не існує для еміґрантського журнала, який, проте, називається "Сучасність".

З вини своїх редакторів ця "Сучасність", як це видно з першого її числа, слабує на хворобу, що називається провінціяльним снобізмом. Вона вважає, що "переросла" свій питомий світ (яким для неї мусить бути наша діяспора), але вона не доросла й до великого світу ідей тих мислителів, що гостро засуджують усякий снобізм. Застрягши в "модернізмі", "Сучасність" опинилася в духовій порожнечі.

У передмові до першого числа журнала редакція пише:

"Сподіваємося, що наш журнал знайде своє місце в духовому житті української еміґрації..."

Усе лихо в тому, що цей журнал і не шукає такого місця. У відповідь на сподівання його редакції порадьмо їй ще раз продумати програму свого видання.

2. На правильному шляху

Як відомо всім викладачам-мовникам, немає єдиної найкращої методики викладання мов. Вибір методи цілком залежить від кваліфікації та досвіду вчителя насамперед, а подруге, від програми тієї школи, де він працює.

На практиці вибір методи викладання означає не що інше, як вибір підручника. Здебільшого вчитель сам не вибирає методи, а користується тою методою, на якій побудовано підручник, прийнятий у його школі.

Ми звикли до того, що той чи інший підручник представляє ту чи іншу методику навчання мови. Скарги на підручники, як правило, робляться на тій підставі, що застосована в них методика з тих чи інших міркувань не придатна для шкільного навчання.

Якщо не в нас, то на американському ринку безперервно появляються щоразу нові підручники, автори яких запевняють, що вони знайшли спосіб дати й набути задовільне знання чужої мови якнай-

легшим та найприємнішим способом і в якнайкоротшому часі. Ці запевнення часто виявляються необґрунтованими.

Якими ж настановами треба керуватися, вибираючи підручник мови, який би задовольняв певні конкретні вимоги? Власне, не підручник, а метода викладання.

Пам'ятаймо, що викладання чужих мов має цілі й методи, засадниче відмінні від цілей і метод викладання рідної мови. Навчаючи українців їх мови, ми домагаємось, щоб вони знали літературну мову, тобто мову витончену, оброблену, облагороджену; щоб вони володіли своєю мовою творчо, щоб вони виробили свій власний стиль, тобто були здатні висловлюватись елеґантно й ориґінально.

У вивченні чужої мови ориґінальність вислову не бажана. Потрібне вміння наслідувати більшість культурних мовців чужої мови, тобто насамперед правильно вимовляти звуки чужої мови, знати найпоширеніші в ній слова й вирази та швидко пригадувати потрібні для даної ситуації мовні "формули". Інакше кажучи, треба завчити напам'ять певну кількість мовних стереотипів.

Щоправда, різні люди вивчають чужі мови для різних потреб, отже для різного ступеня володіння цими мовами. Але, назагал, дані вище цілі характеризують більшість студентів, які хочуть розуміти чужу мову, коли нею говорять ті, що для них ця мова рідна, та говорити нею так, щоб ці люди їх розуміли.

Ще в минулому сторіччі чужих мов навчали дуже догматично — за т. зв. граматичною методою, яка полягала у тому, що учня примушували вивчати напам'ять безліч граматичних правил, парадигм та винятків із правил. Навіть читання чужомовних текстів розглядалося насамперед як ілюстрація певних граматичних правил.

Таке викладання чужих мов ніколи не давало учням уміння вільно й плавно розмовляти чужими мовами. Як відомо, можна завчити всі граматичні правила, навіть знати багато чужих слів, і все таки не вміти розмовляти чужою мовою. Навіть вільне читання чужомовних книг ще не дає знання розмовної мови.

Спенсер, здається, був одним із перших, що в минулому сторіччі гостро критикували методи викладання чужих мов, прийняті в системі клясичної освіти. Він підкреслив, що навчаючи людину чужої мови, треба брати на увагу психологію учня.

Коли потреба вивчати чужі мови для того, щоб знати їх не лише теоретично, а насамперед практично встала з усією гостротою, почалося шукання кращих метод викладання, чи в даному разі ліпше сказати, практичного навчання чужих мов.

У дальшому я дозволю собі стисло охарактеризувати кілька метод навчання чужих мов, які поступово поліпшували якість шкільної праці в цій дуже важливій галузі.

У половині минулого сторіччя двоє англійців опрацювали т. зв. методу п і д р я д к о в о г о п е р е к л а д у. Були приготовані тексти, що охоплювали цілі оповідання, поділені на секції з підрядковим дослівним перекладом, а також з ідіоматичним перекладом. До кожної лекції були дані запитання й відповіді. Вправи полягали в перекладанні з чужої мови на свою і навпаки. Наприкінці курсу давався короткий виклад граматики.

Практиканти цього методу в дальшому доповнили його вправами для вимови чужих звуків. Був висунений принцип обмеженого словника на двісті чи триста слів, впровадженого в майстерно складені речення, які повторювалися аж поки учень не засвоював їх.

У другій половині минулого сторіччя стала дуже популярною метода, яка зовсім відмовилася від будь-яких перекладів при навчанні чужих мов. Ця метода називалася н а т у р а л ь н о ю і користувалися нею не стільки в "офіційних", скільки в приватних школах. Ця метода робила наголос на розмовній мові, якою нехтували попередні методи. На початку курсу за цією методою граматичних правил не давали. Навчання йшло чужою мовою; навіть слова чужої мови пояснювалися так, щоб учень міг зрозуміти їх значення без перекладу рідною мовою. Граматика викладалася індуктивно й функціонально: у розмовах, у заучуванні фраз напам'ять.

Натуральна метода була модною на протязі дуже довгого часу, але й вона мала свої недоліки. Тим часом справа навчання чужих мов набувала дедалі більшої ваги. Пошуки кращих метод продовжувались безнастанно.

Відзначимо т. зв. п с и х о л о г і ч н у методу, що з'явилася наприкінці минулого сторіччя. Вона була побудована на принципі асоціяції ідей. Практиканти цієї методи ділили словник чужої мови на тематичні групи, що складалися з певних фраз. Кожна група лексики становила одну лекцію, а лекції об'єднувались у розділи, присвячені певній загальній темі. Кілька розділів складалися в серії.

Речення чи твердження мали справу з однією темою, але розвивали дію за допомогою різних дієслів. Самі теми були взяті з буденного, звичайного життя, і це надавало цій методі великої переваги порівняно з попередніми.

Професор філософії в Марбурзькому університеті (Німеччина) Фіетор був першим, якщо можна так висловитись, чемпіоном наукового застосування ф о н е т и к и як допоміжнього засобу у навчанні вимови чужомовних звуків.

Інший німець Макс Вальтер є винахідником т. зв. п р я м о ї методи, яка найширше застосовувалася у Франції. Фонетичні вправи стали елементом цієї методи, основні засади якої можна зформулювати так:

Мова складається не з літер, а зі звуків, тому шкільне навчання мусить користуватися даними фонетики. Чужа мова вивчається насамперед не за допомогою очей, а через вуха. Жива мова складається не з окремих слів, а з цілих речень. Живу мову неможливо вивчати лише запам'ятанням граматичних правил та перекладанням. Її треба вчити так, як дитина вчить свою матірну мову. Отже перекладів не повинно бути в шкільному навчальному процесі.

У практиці елементи цієї методи здебільшого поєднувалися з елементами інших метод, що приводило до певної еклектики. Але ця метода зробила величезний вплив на дальший розвиток методики навчання чужих мов.

У 1925-му році члени Лінґвістичної Асоціяції Америки, досліджуючи мови американських індій-

ців, виробили техніку вивчення мов, яка пізніше, напередодні другої світової війни, цілковито змінила досьогочасні методи навчання.

Ця нова методика базується на твердженнях лінгвістів Боаса, Сепіра і Блумфілда, що письмова мова рідко відтворює справжню живу мову і що єдиним способом вивчити якусь мову — таку, якою вона вживається в живих розмовах — є якнайточніше наслідування мови тих людей, які розмовляють цією мовою природно й вільно

Спершу мало хто звертав увагу на ці міркування кількох американських лінгвістів. Проте Американська Рада Вчених Товариств оцінила їх. Деякі члени цих товариств внесли кілька нових метод у навчання чужих мов.

Схвалена вищеназваною Радою "програма інтенсивного вивчення мови" вимагає, щоб студенти більшість учбового часу проводили у вправах, імітуючи "інформанта" — людину, для якої мова, яку ці студенти вивчають, є рідною. Вивчення граматики скорочено до мінімуму, конче потрібного для того, щоб свідомо імітувати "інформанта". Головним об'єктом вивчення має бути жива, розмовна мова; отже читання й письмо відсунено на другий плян. Дуже великого значення надається наочно-слуховим посібникам.

Зупинимось трохи докладніше на теоретичних підставах цієї "інтенсивної" методи, яка ґрунтується на постулятах пануючої в Америці дескриптивної лінґвістики.

Згідно з твердженнями представників цієї школи, мову творять не самі слова, а насамперед система. Довільні звукові символи, комбінуючись за певними законами, роблять можливим людське спільнування. Мова — це комплекс людських практичних навиків, знання яких передається суспільством.

Мова працює не у формі окремих слів, а у формі цілісних словосполук. Тому, вивчаючи чужу мову, треба заучувати напам'ять не окремі слова, а цілі вислови. Студент учиться висловлювати думки як цілі концепції. Він не йде через процес побудови речення за допомогою перекладу різних окремих частин його, а вимовляє все речення відразу, як щось ціле, не думаючи над проблемами граматики — тобто так, як це речення сказала б дитина, що навчається мови, імітуючи дорослих.

Уміння користуватися мовою набувається заучуванням напам'ять мовних взірців. У цих взірцях студент поступово, внаслідок довгих вправ, навчається робити потрібні зміни, перестановлення слів, щоб висловити якусь думку.

Практично, у клясній роботі, це досягається заучуванням спеціяльно для цього складених речень. Граматичні правила засвоюються переважно підсвідомо і вживання їх стає умовним рефлексом. Особливо велика увага приділяється правильній вимові чужомовних звуків.

Глибокого знання чужої мови ця метода не дає, зате вона дає здатність провадити жваві розмови в межах заучених мовних конструкцій. Загалом кажучи, це дуже ефектний і ефективний спосіб швидко почати розмовляти чужою мовою, а не тільки набувати відомості про неї.

Шкільна практика внесла в інтенсивну методу деякі доцільні зміни й корективи. Так, напр., виявилось непрактичним відмовлятися від перекладів, від усякого пояснення граматичних правил та надовго відкладати вивчення письма.

Свій підручник "Конверсейшенел Юкрейніян" Яр Славутич в основному побудував на інтенсивній методі, прийнятій у тій американській школі мов, де він викладав українську мову. Повністю орієнтувати свій підручник на цю методу він не міг, бо тоді підручник складався б із багатьох томів. Це праця для кількох авторів.

Бажаючи дати студентам курс української розмовної мови, Славутич опинився перед дуже серйозною в нас проблемою: який саме варіянт нашої розмовної мови взяти для свого курсу?

Загальновідомо, що в нашій діяспорі існує не одна, а кілька розмовних мов, значно відмінних, як від тієї літературної мови, що вживалася в Україні за часів т. зв. "відродження", так і від покладеної на Прокрустове ложе нашої літератаурної мови, що вживається нині в підрадянській Україні.

Чи треба нагадувати, що розмовні говірки нашої діяспори теж досить відмінні між собою й засмічені "суржиком"? Якої з них можна навчати?

Свою проблему Я. Славутич вирішив у єдино можливому дусі компромісу, взявши за основу наддніпрянську літературну мову, подекуди запроваджуючи до неї і "еміґрантизми" (їх більше в пер-

шому томі, ніж у другому). Звичайно, і на лексиці і на фразеології підручника досить явно позначилася індивідуальна мова автора, його смак та особистий стиль вислову. Це, мабуть, річ неминуча, коли всі діялоги складає одна людина.

Для докладного розгляду недоліків або спірних місць у підручнику (а їх не може не бути в підручнику, що являє собою першу в нас спробу застосувати нову методу для викладання нашої мови чужинцям) була б потрібна спеціяльна стаття, нецікава для широкої публіки.

Авторові підручника, напевно, буде цікавіше й корисніше вислухати зауваження й поради тих учителів, які працюватимуть з його підручником у клясах. Вони матимуть що сказати про те, напр., чи вичерпно й методично доцільно розподілено в підручнику граматичний матеріял по лекціях, чи добре дібрано лексику й фразеологію, чи вдалий добір тем для діялогів та їх оформлення тощо.

До позитивної характеристики Славутичевого підручника належать насамперед літературна якість його мови та різноманітний зміст лекцій.

Основним недоліком підручника є занадто малий розмір. Вище я відзначив, що саме через це Я. Славутич не міг повністю пристосувати свого підручника до тієї методики, на якій його побудовано, та використати всі переваги цієї методики.

Інтенсивна метода вимагає багатьох годин напруженого щоденного граматичного тренування, що має своєю метою прищепити студентам здібність автоматично вживати в розмові потрібні форми й конструкції. Відповідні вправи зайняли б сотні сторінок (тих вправ, що є в книзі, дуже мало). Розробляти ці вправи доведеться тим учителям, які провадитимуть навчання за цим підручником. Отже авторові треба було додати до підручника докладну методичну інструкцію для вчителів та вразки потрібних вправ — оскільки більшість учителів, напевно, не знайома з інтенсивною методою.

Особливо добре надається підручник у його теперішньому стислому варіянті для того, щоб учити нашої літературної мови ту українську молодь, яка зараз розмовляє різними місцевими говірками та "суржиками".

Оцінюючи підручника Я. Славутича загалом, треба відзначити, що він є безперечним кроком уперед у дуже важливій справі. Він указує шлях для дальшої плідної праці у вірному напрямі.

Іван РОЗГІН

Андрій Андрійович Журавель

(Закінчення з попереднього числа)

Переїхавши до Харкова до спеціяльного науково-дослідного закладу, тобто Інституту для вивчення проблем туберкульози в Україні, д-р А. Журавель від цього часу (1925) починає свою наукову діяльність.

Як ми уже згадували, д-р А. Журавель цікавився проблемою туберкульози в найширшому розумінні цього слова — і епідеміологією, і профілактикою, і клінікою, і терапією. Тому його праця в різних установах — у туберкульозній санаторії, у в'язниці на Холодній горі і в міському управлінню — була не тільки джерелом матеріяльного добробуту, а й базою його наукових дослідів. У цих установах він діяв не лише як відпоручник Туберкульозного інституту, але головне як пильний дослідник, що мав уже свій власний, не офіційний урядовий, плян для майбутніх узагальнень.

При цій нагоді варто згадати, що в той період у всій Україні було всього-на-всього три солідних науковців-українців, що вивчали туберкульозу, а саме: д-р А Журавель у Харкові, д-р В. Плющ у Києві і д-р С. Василенко, здається, в Одесі. Всі інші, в тому і всі керівники туберкульозних установ, були росіяни або жиди.

Проф. В. Плющ в листі до мене в грудні місяці 1956 року писав: "Ми зустрічалися з д-ром А. Журавлем під час Всесоюзних і Всеукраїнських наукових конференцій. Він робив на мене дуже приємне враження. Від нього завжди можна було чути українську мову, що в тих умовах було не цілком безпечно. Д-р А. Журавель був один з трьох науковців-українців, що вивчали проблеми туберкульози на Україні, якому пощастило важкою працею вибитися на це становище. Андрій Андрійович був непересічний науковий робітник, він працював головним чином у галузі вивчення туберкульози в селі, розуміється українському, серед промислових робітників і в'язнів. Він також мав наукові праці з ділянки клініки та лікування туберкульози."

Ми не ставимо своїм завданням подати повний перегляд наукової спадщини д-ра А. Журавля, бо не маємо для цього відповідних матеріялів. Ми хочемо висвітлити обсяг наукової зацікавлености його, зформулювати його "наукову доктрину" або "наукову гіпотезу".

Д-р А. Журавель, як і кожний справжній український вчений, крім суто фахового чи професійного аспекту у своїх шуканнях, шукав і знаходив спеціяльно українські риси наукової проблеми, що обумовлені природничо-історичними, соціяльно-економічними і побутовими умовами. Він завжди твердив, що не туберкульоза "взагалі" його цікавить, або точніше, що його цікавить не лише туберкульоза як біологічний процес, а туберкульоза в Україні, у специфічних соціяльно-економічних, природно-історичних умовах. "В Україні існують специфічні умови і для поширення і для поборювання цієї недуги", — не раз говорив д-р А. Журавель, — "Поки ми їх не вивчимо, і одних і других, ми не зможемо поборювати цю соціяльну недугу".

Для цієї мети, він почав вивчати сучасні умови життя селян у селі, українській хаті (фактично почав це ще з 1921 року), робітників в українській промисловості та в робітничих домах, гуртожитках, у в'язницях. На підставі добутих і науково оформлених матеріялів, д-р А. Журавель прийшов до сумних

висновків, які спричинились у великій мірі до конфлікту спочатку з офіційними чинниками медичної служби в Україні, а потім і з політичними. Він ствердив, що в умовах, у яких опинився український народ після окупації України більшовиками і усталення комуністичного режиму, соціяльні побутові умови настільки змінилися в гірший бік, що починаючи від українського села, хати, промислового підприємства з його робітниками, що живуть в невідповідних умовах (переповнених гуртожитках, брудних робітничих селищах) і кінчаючи в'язницями, у яких мусять перебувати майже всі громадяни республіки — для поборення туберкульози найважчі умови. "Скрізь туберкульоза допомагає окупантові нищити найбільш свідому верству українського народу", — говорив часто д-р А. Журавель. В той самий час навіть в умовах окупаційного режиму, в Україні існують всі можливості для профілактики й лікування цієї недуги. Він спостерігав, що не тільки в кращих туберкульозних санаторіях, але навіть і місцевих (у Харкові, Херсоні) пацієнти, при доброму ставленню персоналу до своїх обов'язків, знаходять належне поліпшення свого стану. Цьому багато сприяють добрі природні умови, добірний повноцінний харч (безпосередньо доставлений з молочних фарм, городів, різниць), не консервований, не зіпсутий. Але як ствердив д-р А. Журавель, відсотково українці мало тим користаються, бо їм приходиться витримувати велику конкуренцію з чужим приїжджим елементом, що у великій кількості напливає в Україну для поліпшення свого здоров'я. Прибувають зо всіх інших республік, головним чином з РРФСР. Але найголовніше, що до українського населення застосовується "клясовий підхід". Якщо той чи інший кандидат до санаторії політично скомпромітований, або походить з неспівзвучних владі груп населення, то він не може користуватися санаторним лікуванням, навіть якщо він має відкриту форму туберкульози.

Наукові праці д-ра А. Журавля видруковані в різних медичних журналах: "Вопроси туберкульоза", "Профілактична медицина", різних збірниках наукових конференцій, присвячених проблемі туберкульози, та окремих брошурах науково-популярного характеру: "Українська хата", "Не кури", "Українське село" тощо. Але найбільше його праць зовсім не бачили світу, залишилися в рукописах і загинули в надрах НКВД.

Ми пригадуємо про галас, що були зчинили офіційні кола зприводу наукової праці д-ра А. Журавля на тему "Туберкульоза у в'язницях". На підставі кількарічних спостережень і аналізи матеріялів в'язничних шпиталів, він ствердив, що в'язниці в Україні є найнебезпечнішим джерелом поширення туберкульозної недуги. Кожний в'язень, якщо він до того мав щось з туберкульозою, попадаючи до в'язниці, був призначений на смерть. Так само кожний здоровий в'язень був призначений на зараження у в'язниці, де не існувало найпримітивніших санітарних умов. Нужденний харч, відсутність одягу, холод, бруд, скупчення — все спільно сприяло поширенню недуги, якщо тільки появлявся хтось з хворих у таке середовище. Шпиталі в'язниць нічим не відрізнялись від самих в'язниць, хіба тим, що в'язень у них мав можливість лежати на окремому ліжку, а не сидіти, чи навіть стояти в тісноті в камерах. Стан здоров'я в'язня не впливав на його стан підсудности: він мусів відбувати кару хворим, аж поки не вмре. Якщо ж його звільняли, у зв'язку із закінченням терміну покарання, то такий хворий повертався додому, найчастіше до села, до своєї хати, і перетворювався на нове джерело інфекцій, спочатку у своїй хаті, а пізніше в сусідніх. Д-р А. Журавель прослідив такі випадки, і зробив спеціяльні картографічні пляни окремих "кутків" у селах, куди була занесена інфекція з в'язниць, з точними визначеннями періодів поширення. Ця наукова праця була гостро розкритикована, заборонена до друку, фактично вилучена, бо вже була навіть видрукована. Д-ра А. Журавля "проробляли" на науковій конференції Туберкульозного Інституту, і навіть на загальних зборах співробітників. Увесь час вимагали відмовитися від "наклепу" на радянську владу.

Це означало, що треба було зфальшувати висновки, або точніше зфальшувати всю працю. Він як справжній науковець, рішуче відмовився і це напевне прискорило його ліквідацію.

Вивчення туберкульози в Україні спонукало д-ра А. Журавля до вивчення ширших проблем охорони здоров'я українського народу. Він був одним з ініціяторів комплексної праці Туберкульозного Інституту та Інституту Експериментальної ветеринарії над проблемою профілактичної вакцинації тварин проти туберкульози. Навіть були початі перші спроби, але пізніше, у зв'язку з політичними подіями та ув'язненням кількох співробітників цієї теми — сама проблема була "засуджена як шкідницька".

Д-р А. Журавель і автор цих рядків готували спільну працю на тему "Геосоціяльні фактори здоров'я в Україні". Д-р А. Журавель розробляв питання, що стосувалося до проблем людського здоров'я, а автор до проблем сільсько-господарського тваринництва. Тому що й сама тема, а тим більше висновки, що вже напрошувалися на підставі попередніх спостережень були не співзвучні офіційній медицині, наша праця була "позаплянова" в Туберкульозному інституті і в Інституті експериментальної ветеринарії. Низка перешкод стала на дорозі до виконання теми, проте, автор уже в іншому місці свою частину виконав, усі матеріяли вивіз із собою, і доповідав на Першому українському науковому Конгресі в США в 1953 році, присвятивши її д-рові А. Журавлеві, свойому колишньому співавторові і до певної міри ініціяторові. Д-р А. Журавель для своєї теми також мав уже солідний матеріял, але він, мабуть, загинув разом із іншими, забраними при обшукові під час арештування.

Такий в загальних рисах перегляд наукової спадщини д-ра А. Журавля за порівняно короткий час його наукової діяльности.

Суспільно-громадська діяльність д-ра А. Журавля.

Андрій Журавель був не лише добрим лікарем, видатним науковцем, але й відомим громадським та політичним діячем. Ще в старших клясах гімназії у Владивостоці в роках 1906 — 1909 він брав участь в підпільному гуртков, що крім нелеґальної бібліотеки та розповсюдження нелеґальної політичної літератури, здається, іншої роботи не провадив. Про це не раз згадував він сам і його родичі. Все

таки можна стверджувати, що в цьому гуртковій він відбув основну підготовку до майбутньої громадської діяльности.

Про це свідчить той факт, що, прибувши до Петербурґу і вступивши до Військово-Медичної Академії, він відразу став активним членом загальної Студентської громади, Української Студентської громади і навіть учасником відомої Української громади столиці. Хоч ми й не маємо відомостей про його активну працю в громадському й політичному житті українців столиці, зате нам напевно відомо про його активну участь у студентському страйкові чи виступові, що був названий "студентським бунтом" в Медичній Академії. За цю участь він був звільнений з академії і примушений перейти до Томська. Цікаво зауважити, що хоч він і був членом українських громад у Петербурзі, але як згадує д-р Я. Карабай, на українське національне відродження мав свій оригінальний погляд, він у розмовах твердив, що національне питання треба виборювати в площині всебічного визволення, а не лише суто національного, культурного. Згодом його погляди еволюціонували, і він став на чисто національний ґрунт, про це свідчить факт вступу його в члени партії Соціялістів Самостійників, куди його втягнули брати Макаренки, хоч незабаром він з цієї партії вийшов і перейшов до партії Соціялістів Революціонерів.

Перейшовши до університету в Томську, А. Журавель відразу ж вступає до славнозвісної студентської громади, що мала контакт з визначними політичними діячами України й Галичини, із всіма громадами університетів України і Росії. Хоч, як згадують учасники і члени громади д-р Я. Карабай та д-р К. Бризгун, він і не був дуже активним у громаді, бо найбільше уваги приділяв навчанню, все таки визначався дисциплінованістю, солідністю, українським патріотизмом. У громаді д-р А. Журавель вперше зустрівся з такими визначними діячами як Т. Верхола, пізніший діяч на Проскурівщині, Володимир Туркало — пізніший професор Української Господарчої Академії в Чехо-Словаччині, д-р К. Бризгун, інж. Васильківський та інші.

Закінчивши університет у березні 1917 року, А. Журавель виїхав до Києва на Всеукраїнський студентський з'їзд, і відразу вступив до Богданівського полку, де працюючи лікарем 1-го куреня (пізніше головним лікарем) він провадив політично-освідомлюючу працю серед козаків і старшин. Полковник С. Лазуренко так згадує д-ра А. Журавля: "То була прикраса нашого полку. Він відрізнявся від усіх інших своєю щиропатріотичною поставою, дисциплінованістю, знанням своєї справи, а найголовніше, постійним нагадуванням нам, старшинам, що треба вступати до політичних партій, бо, мовляв, тепер такий час, що тільки організовані маси щось варті. В той час він був крайньо-самостійницьких переконань, і агітував серед нас за свою політичну партію".

Проф. М. Міщенко у приватному листі до мене так описує цей період життя д-ра А. Журавля: "Д-р А. Журавель був одним з перших лікарів, що вступив до 1-го Богданівського полку ранньою весною 1917 року. Він звертав увагу на себе своєю інтелігентністю, активністю і належав до старшин полку, що відзначалися самостійницькими поглядами, і, здається, не належав ні до одної з модних тоді соціялістичних партій. Перебуваючи в такій групі, він підтримував близькі стосунки з Міхновським та братами Макаренками, які щойно повернулися із закордону, з Франції, і були провідниками самостійницького руху. Брати Макаренки пізніше заклали самостійницьку партію, бо Міхновський, урахувавши ситуацію, сидів спокійно. Після повстання Полуботьківського полку, Богданівський полк був висланий на фронт, де провів добру роботу серед українців Західної Армії. З нами був і милий д-р А. Журавель. Повернувшись до Києва, почались інші події, в тому й повстання в Арсеналі, переорганізація війська, і я втратив з очей д-ра А. Журавля, і не бачився з ним аж до 1930 — чи трохи пізніше — року в Харкові".

У процесі формування і організації медичної служби Богданівського полку д-р А. Журавель був делегований на Всеукраїнський військовий в'їзд, від якого увійшов до складу Української Центральної Ради. Здається, в той самий період, він вийшов із партії Соціялістів Самостійників і перейшов до партії Соціялістів Революціонерів.

У 1920 — 1922 роках, уже в підбільшовицькій дійсності, перебуваючи в нелеґальному стані, А. Журавель брав малу участь у громадському житті, проте не міг її уникнути цілком. Він брав участь у всіх загально-громадських імпрезах.

У всіх шкільних і загально громадських імпрезах він брав участь за інерцією, не приділяючи їм багато уваги. До того спричинювалось його становище і зневіра в доцільності таких заходів. Час від часу читав реферати на теми загальної і особистої гігієни, подавав медичну допомогу (навіть акушерську) місцевим селянам. У 1921 році трапився один випадок, що мало не коштував життя самого А. Журавля і всієї його родини. Він привіз із закордону добру фахову бібліотеку і дещо з політичної літератури. Серед них тількищо видану у видавництві "Вернигора" коштом Культурно-освітнього Відділу Українського Генерального штабу УНР книжку Ігоря Федіва "Син України", яку передав до шкільної бібліотеки для спільного користування. Скоро книжка набула великої популярности, її почали читати всі старі й малі. Випадково книжка потрапила до хати, де кватирували червоноармійці якоїсь військової частини, що була розташована на той час у селі. Молодь, що читала цю книжку, почала "просвіщати" і червоноармійців, переказуючи зміст і показуючи ілюстрації. Може так бувало й не раз і не в одній хаті, але в даному випадку, зайшов до хати політрук-комуніст Бекрицький і відразу звернув увагу на книжку, почав допитуватися, звідки вона. Коли побачив, що книжка видрукувана за кордоном, та ще з такою присвятою на першій сторінці, (присвячена всім жертвам, що загинули під Крутами), то підняв голосну справу, від якої ледве відпекалися і то лише тому, що сам політрук був малокультурний, і вдалося його переконати, що то книжка популярно перекладений "Робінзон Крузо". На тому скінчилося, але д-р А. Журавель і вся родина та інші учителі дуже переживали кілька день, поки політрук не по-

вернув книжки і не пообіцяв, що не буде передавати справи комісарові полка в Проскурові.

В Купині, у роках 1922 — 1925, А. Журавель, як кажуть, "з титулу" мусів брати участь в громадській і навіть політичній роботі району. Як керівник районового відділу охорони здоров'я, він мусів бути приявним на всіх засіданнях районового виконавчого комітету, а також на всіх пленумах районної ради. Крім того, він мусів робити звіти, укладати бюджет цілої медичної системи району. Так само, мусів виступати з рефератами на теми загальної санітарної освіти та культури. Хоч і не мила йому була вся ця "казьонна" і стандартна громадська робота, але він її виконував сумлінно, тому його й за цю ділянку праці поважали не менше, як і за медичну, професійну.

У Харкові, починаючи від 1925 року, А. Журавель розпочав свою громадську діяльність уже на найвищому всеукраїнському рівні. Громадська праця його в той період була здебільшого невід'ємною частиною його фахової роботи, хоч не горів нею і ставився байдуже до всієї офіційної "совєтщини", проте не міг цілком уникнути її. Від самого початку свого приїзду до столиці, він почав тісно співпрацювати з Медичним науковим товариством, Інститутом Патологічної Морфології Мельнікова-Развєдьонкова: брав участь у його публічних наукових зібраннях, часто виступав сам з науковими рефератами, брав участь у дискусіях, і навіть якийсь час секретарював у цьому інституті. Не можемо перевірити, чи був він офіційним співредактором славнозвісного "Медичного Архіву ім. Мечнікова", але напевне відомо, що в працях редакційної колегії брав близьку участь. Усі наукові статті з туберкульози він приготовляв до друку, тобто редагував, рецензував.

В Інституті для вивчення туберкульози, установі, що вважалася його основною, він також мав різні громадські навантаження: він був членом місцевого комітету профспілки Медичних працівників, уповноваженим Секції Наукових робітників, представником Інституту до різних комісій та комітетів, міських і при Народному Комісаріяті охорони здоров'я, членом комісії для культурного зв'язку із закордоном.

Десь у 1934 році д-ра А. Журавля призначили секретарем Комісії культурного зв'язку із закордоном, а тому, що Комісія була міжвідомча і підлягала безпосередньо Раді Комісарів України, через спеціяльного уповноваженого комісаріяту зовнішніх справ СРСР при Раді народних комісарів УРСР, тому перед призначенням відбулася спеціяльна "проробка і підготовка" А. Журавля до приймання, перебрання, а головне для "зрозуміння" обов'язків. Спочатку возили і водили по різних вищих інстанціях для показу і знайомства, а пізніше для інструктування що і як та коли треба робити при зустрічах із закордонними відвідувачами. Від того часу почався найстрашніший період в житті д-ра А. Журавля. Щоб було зрозуміло читачам, мушу і тут спинитися трохи докладніше, бо він сам переказував свої враження та переживання. Правду кажучи, найголовнішим обов'язком А. Журавля як секретаря цієї Комісії було "замилювання очей закордонним делегатам": чи то були офіційні представники, чи гості-відвідувачі, чи туристи — усім треба було показувати не те що є, а те чого немає. Треба було доводити, що чорне є біле, і навпаки. У такій ролі А. Журавлеві дуже тяжко було бути і він не зовсім "вив'язувався" з таких невдячних обов'язків. У зв'язку з тим, а також і іншими подіями, про що ми згадували в попередніх розділах, на нього почали "наступати" відповідні чинники. Почали придиратися до окремих епізодів, які відбувалися в процесі прийнять закордонних делеґацій, пізніше почали давати інструкції, як треба себе тримати і поводитися при окремих зустрічах. Все це дуже турбувало і самого д-ра А. Журавля і його родину та приятелів. З усього було уже видно, що наближається розв'язка його справи.

Проф. М. Міщенко так згадує цей період у його житті: "Якось випадково зустрів д-ра Журавля в Харкові, точно не пам'ятаю року, але це було перед Єжовщиною. Уже почалися були переслідування лікарів, були вже арештовані проф. Соколянський — директор Дефектологічного інституту, Ліфшиць — директор Інституту експериментальної медицини, д-р І. Холодний, проф. Рохлін — президент Української психоневрологічної академії і багато інших. Отже, був тривожний час. Ми зустрілися на демонстрації, не пам'ятаю, чи на травневій чи на жовтневій. Зраділи, перекинулися словами, але контакту далі не підтримували. В той час був репресований один із заступників директора Психогігієнічного інституту росіянин, д-р Чистяков. Його викинули з партії і він примостився працювати як лікар у Туберкульозному інституті. Він також був за кордоном, у Німеччині, і був обвинувачений у правому ухилі в партії. Жив він там, де й я, в будинку наукових робітників, і періодично відвідував мене як знайомого, а точно сказати, тримав мене під наглядом. Одного разу він запитав мене, чи знаю я д-ра А. Журавля, що працює в Туберкульозному інституті. Я відповів, що такого не знаю, але зрозумів, що уже почалося стеження за ним. Я знав, що й за мною ведеться систематичне спостереження, але я не брав ніякої участи в громадському житті. Я негайно попередив д-ра Журавля, пішовши до нього до Інституту, що ним цікавиться особа, яка стоїть близько таємного нагляду, назвавши її прізвище. Д-р Журавель подякував, обіцяв почати "профіляктичну роботу" дома. Більше я його не бачив, а про його долю довідався аж під час другої світової війни."

Так закінчилося життя одного з найвидатніших синів селянської родини, що крім служби українському народові ніякої іншої провини не мав, і лише за це окупант знищив його, на сорок шостому році життя, тобто в розквіті наукової і професійної творчости.

Іван СЛОБОЖАНИН

Кріпаччина — давня й сучасна

З нагоди століття Маніфесту 19 лютого 1861 року.

4-го березня (19 лютого ст. ст.) ц. р. сповняється сто літ з дня видання маніфесту, що ним російський цар Олександер II започаткував нову добу в історії селянства Росії, а, отже, й Наддніпрянської України.

Столітній ювілей розкріпачення селянства ми хочемо й мусимо відзначити тому, що давня кріпаччина має спільні історичні корені з кріпаччиною новітньою — колективізацією, і тому, що як одна, так і друга, характеризується жорстокістю й брутальністю поневолювача та стражданням нашого селянства.

До історії виникнення кріпаччини.

Історія виникнення кріпаччини в окремих частинах України — не однакова, як не однакова була й загальна історія цих частин нашого краю. У північно-західній частині, себто в кол. губ. Київській, Волинській та Подільській, кріпаччина датується ще з часів Литовсько-Української держави, тобто з початку XIV століття. На початках селянство там було відносно вільним і обов'язки його перед панами обмежувались лише невеличкими чиншами та відробітками. Але щодалі становище його погіршувалось. 1557 р. було запроваджено т. зв. "Уставу на волоки". Згідно з цією "Уставою" за селянами закріплювалась певна площа землі ("волока" — 19,5 десятин), за що селяни були віддані під нагляд адміністрації і повинні були працювати на панів-шляхтичів по два дні на тиждень.

Пізніше — за польського панування на Правобережжі — перед повстанням Хмельницького французький інженер, будівничий Кодацької цитаделі, Боплян, так характеризував становище: "Шляхта живе, як у раю, а селяни — як у чистилищі, а як ще селянам трапиться попасти в неволю лихому панові, — їх становище гірше від галерних невільників."

В часи успішної боротьби Хмельницького проти Польщі та в перший період після приєднання України до Московщини, коли не стало старих (польських) панів, а нові ще "не настали", — селянство легко зідхнуло. Але той час був короткий: протеґуючи манастирям, гетьманська влада щедро наділяла їх землями разом з хліборобами, що працювали на ній, зобов'язуючи їх до "послушенства", щоправда лише впродовж двох днів на тиждень. Слідом за манастирями такі самі права над селянами здобувала й козацька старшина та земельна аристократія.

За дальшого панування Московщини над Україною, ситуація різко змінилась. "Свої компетенції на Україні Москва визначила не лише в аспекті прав на державне керівництво, але як необмежене право на життя й майно населення. Земельна власність основної маси української людности — селянства — за правом споконвічного посідання була скасована за винятком майна невеличкої частини людности, що офіційно належала до козацького стану. Селянство було поступово закріпачене, перетворене на рабів. Частина селян перейшла разом з землею у власність поміщиків, інші ставали т. зв. "державними селянами". Селянин-кріпак не посідав права власности, а був землекористувачем на тій ділянці землі, яку йому давав поміщик для харчування. Він не мав безпосередньо зобов'язань ні супроти держави, ні щодо сплати податків, ні щодо військової служби: податки сплачував поміщик, він же визначав, кого віддати до війська" (Енциклопедія Українознавства — I, т. III, ст. 1040).

У межах Гетьманщини (Чернігівщина й сусідні повіти Полтавщини й Харківщини) кріпаччини у звичайному її розумінні не існувало, а взаємини між селянами й поміщиками стояли на основі своєрідної оренди: селяни орендували землю у гетьманів, манастирів та інших землевласників за відробіток, залишаючись вільними в виборі місця мешкання. Це тоді, коли в Московщині і в Польщі селяни були вже прикріплені до панів. Лише від 1763 р. Катерина II завела й на Гетьманщині справжні московські порядки, а цар Петро I козацьку старшину, що пішла до нього на службу, обдарував званням "благородного российского дворянства" і передав цьому новоявленому дворянству права над селянами. 1816 р. кріпаків було: на Чернігівщині — 38%, на Полтавщині — 44% і на Харківщині — 36%.

> ...і з того козацтва, з його старшини,
> На лихо Вкраїні родились пани... —

писав пізніше поет.

Щоправда, в Україні кріпаччини у формі напіврабства, яке було в той час на Московщині і в Польщі, не було.

На Слобожанщину (Харківщина й сусідні повіти Курщини та Вороніжчини, що була колись східньою провінцією Чернігівсько-Сіверського князівства, кріпаччина почала посуватись у міру заселення того краю, що довгий час через наскоки східніх степових завойовників був "Диким Полем". Перші поселенці почали з'являтись там на початку XVII ст. Вони приходили з неспокійного Правобережжя, а ще більше — тікали від польсько-панської неволі. Тут у своїх поселеннях-слободах селяни-посполиті були на становищі вільних хліборобів, що мали права для вступу до козацтва та права вільно переселятись з місця на місце. Згодом частина тих селян, що поселилися на землях козацької старшини, повинна була виконувати на користь своїх господарів, деякі повинності. Так прийшло й тут до прикріплення селян до поміщицьких земель. Але тут кріпаччина не мала тієї сили й характеру, що були не тільки в Московщині чи в Польщі, але й на Гетьманщині.

В успішній війні з Туреччиною 1783 р. російські імперські війська (з великою участю тоді вже остаточно приборканої України) розгромили останню татарську цитаделю — Кримське ханство. З того часу починається освоєння цього краю, що його велено з Петербургу називати Новоросією. Царсь-

кий уряд через свого ставленика кн. Потьомкіна почав щедро роздавати українські землі своїм вислужникам. Величезні лятифундії дістали тоді: сам кн. Потьомкін (42 тис. дес.), кн. Вяземський (52 тис. дес.) і т. д., пізніше Катерина II "жалувала": Фейнові 100 тис. дес., Воронцову — 100 тис. дес., Попову — 61 тис. дес., Скаржинському — 70 тис. дес. і т. д.

Дістали свою частку при тому й дрібні царські слуги, серед яких була невеличка частина й колишньої української старшини. А щоб забезпечити такі маєтки робочою силою, цар Павло I 1796 р. закріпив за тими панами хліборобів, що серед них була й частина козаків-запарожців, без права переходу з місця на місце.

Катерино, вража бабо, що ти наробила?
Степ широкий, край веселий та й занапастила... —

сумно співали тоді колишні запорожці.

У роках 1835 — 1850 процес закріпачення селян уже припинився. У той час, як у країнах Західньої Европи кріпаччину вже у XV ст. було скасовано.

Щодо загальної кількости кріпаків в Україні, то навіть підрадянський автор (В. П. Теплицький; див. його працю "Реформа 1861 р.") стверджує таке: "Абсолютна кількість кріпосного населення в дев'яти українських губерніях між восьмою (1833 — 1835) і десятою (1857 — 1858 рр.) ревізіями була майже стабільною (5, 3-5, 4 міл. чол.), відносно ж — вона зменшилась. І все ж кріпосні селяни становили на Україні понад 43% всього населення і майже 52% сільського населення, що значно перевищувало середні дані по Европейській Росії (майже на 6%)". У цьому, очевидно, відбилась дбайлива "опіка матушки России" над українським селянством... Але цього не може або не хоче писати підрадянський український вчений.

Відносна кількість кріпосного населення в окремих українських губерніях була не однакова: на Правобережжі вона досягла 60% всього населення, в кол. Гетьманщині — 37-38%, на Херсонщині — 32%, а в Таврії — всього лише 6%.

Правове й економічно-побутове становище кріпаків.

Кріпосне право — це право поміщика на використання праці селянина і на його особисту свободу; коротко кажучи: кріпосне право — це безправство.

"На Україну поширено право російських поміщиків судити кріпаків, карати їх різками, тримати у в'язницях, навіть засилати на Сибір... примушувати до шлюбів або не дозволяти їх, переводити членів однієї родини до різних сіл, продавати людей тощо... Збільшилась панщина, що сягала подекуди 6 днів на тиждень. У багатьох маєтках були заводи та фабрики, де кріпаки працювали або по закінченні сільських робіт, або постійно. Працювали також жінки і діти. Наслідком цього збільшувалась кількість селян, що не мали робочої худоби і тих, що взагалі не мали власного господарства й діставали від поміщиків "місячне" утримання. В 1840 р. на Лівобережній Україні було близько 25% таких "місячників". (ЕУ — I, т. II, ст. 471).

Що таке панщина, про це нам яскраво розповів колишній кріпак — Тарас Шевченко — у своїх гнівних творах, присвячених недолі кріпаків. Тут ми обмежимось лише свідченням польського письменника Сташиці, що порівнював становище кріпаків у різних губерніях Росії. Він констатував, що в Україні, де робочий день влітку досягав 19 годин, панщина була найтяжчою. Він писав: "Я бачу мільйони істот, з яких одні ходять напівголі, інші прикриті шкурою або сірою свитою; всі вони висохлі, схудлі, оброслі волоссям, закоптілі; очі у них глибоко запали; груди невтомно працюють... насилу можна відкрити в них живу душу".

Якщо панщинні дні не сягали 6 днів на тиждень — поміщики встановлювали для "своїх" селян т. зв. "даремщину", "будівельні дні", "шарварки" (ремонт доріг тощо), "літні дні" (возовиця хліба, збирання й возовиця сіна тощо).

Кріпаки, що не мали роботи у панів, а "належали" їм, повинні були платити т. зв. оброк у грошах чи в натурі.

Наростання передумов до розкріпачення.

Серед чинників, що породили думку про потребу ліквідації кріпацтва, найменшу ролю відограло бажання уряду йти назустріч людським правам і потребам закріпаченого народу. Таке бажання могло бути і фактично було у нечисленних представників громадської верхівки самодержавної імперії. Така думка проривалась іноді навіть у формі бунтів і при тому не лише проти кріпаччини, але й проти самодержавства, що адміністративно опікувалось цією системою, тримаючи основну масу населення на становищі рабів.

Основним чинником, поруч з іншими, що про них буде сказано далі, що спричинився до видання Маніфесту 19 лютого, була невідповідність кріпосницької системи потребам розвитку господарства на новому його етапі. Уже в самий розгар існування кріпаччини у процес виробництва почала поволі вступати машина; держава почала поволі переходити від натурального господарства на торговельно-промислові рейки. Кількісний ріст людности вимагав прискореніших темпів забезпечення її предметами широкого вжитку, а цього не могла дати примітивна техніка в усіх ділянках господарства, при використанні рабської праці кріпаків. До піднесення продуктивности праці і здешевлення виробництва в сільському господарстві штовхала також і потреба налагодження закордонної торгівлі, що з моментом освоєння Чорноморських портів стала широко розвиватись.

Український економіст того часу П. Журавський писав на цю тему: "... панщиною губиться безповоротно і не в користь нікому величезна кількість праці, яка залишається непродуктивною... Зробіть лише цю частину народньої праці, нині... вимушеної, зробіть її вільною і продуктивною, і ви побачите, який величезний приріст відразу одержить народнє багатство, як заживуть і піднесуться всі інші галузі промисловости".

Але такі голоси, як також і голоси окремих ліберальних поміщиків (в Україні — Ґалаґан, Тарновський та інші) ,тонули в загальному морі консервативного панства, що не хотіло й слухати про кінець кріпаччини.

Але до думки про розкріпачення щоразу частіше поверталась сама державна верхівка. Спонукував її до того факт перманентної кризи в сільському господарстві, викликуваний низькою продуктивністю маєтків, що, поруч зі збільшеними державними податками, призводила до величезної заборгованости їх перед державою. Отже одним з найважливіших мотивів розкріпачення селянства була думка про оздоровлення державних фінансів, для чого податковий тягар був би перекладений з майже суцільно збанкрутованих поміщиків на звільнене селянство.

Особиста неволя, рабська праця при жебрацькому утриманні не могли не викликати з боку, як самих кріпаків, так і особливо ліберальної інтелігенції, відповідної реакції. Щоразу частіше таке становище викликало спротив селянства, що виявлявся у формі непослуху поміщикам, бунтів проти нестерпного правового й економічно-побутового стану і навіть убивств поміщиків та їхніх вірних слуг. Українська історія знає видатного ватажка селянських повстань того часу — Устима Кармелюка, що впродовж десятків років орудував на Поділлі. Київський генерал-губернатор Бібіков писав, що лише за роки 1835 — 1843 за вбивства поміщиків з Правобережжя було заслано на Сибір 416 родин кріпаків.

Не без певного впливу на моральний стан селянства були й такі чинники, як от існування й діяльність Кирило-Методіївського братства в Києві з участю полум'яного поета-революціонера Тараса Шевченка, повстання декабристів, що розпочало засноване на Волині Товариство З'єднаних Слов'ян, Пугачовський бунт над Волгою, т. зв. "Весна народів" у країнах Західньої Европи, що спонукала сусіднього з домом Романових цісаря Австро-Угорщини 1848 р. скасувати панщину і проголосити конституцію, і, врешті, назрівання революції в Сполучених Штатах Америки, що поклала край рабству негрів у цій країні.

Маючи на увазі все це, а особливо події в Західній Европі, зокрема революційне повстання в Австро-Угорщині 1846 р., Київський генерал-губернатор Бібіков писав цареві, що "ненависть до гнобителів може вибухнути чимсь жахливим, бо селяни знають про події в Галичині 1846 р., знають, що селяни там вільні від панщини."

Тим то, до речі, аналізуючи причини нездачі походу Наполеона на Москву 1812 р., історики, мабуть, не даремно зазначають, що той похід мав би цілком інші наслідки, якщо б він ставив собі за мету соціяльно- а може й національно-визвольні завдання.

Враховуючи все це і, зокрема, заворушення селянства у зв'язку з необмеженими правами поміщиків над ними, царський уряд запровадив т. зв. "Інвентарні правила", що до певної міри регулювали б взаємини між поміщиками та селянами і, в першу чергу, визначали б норми земельних наділів для селян і нормували б кількість робочих днів, що їх селяни мали б відробляти поміщикам. Це сталося 26 травня 1847 р. На території т. зв. Південно-Західнього краю (як також у Білорусі та в Литві) "Інвентарні правила" були запроваджені ще 1840 р. Прискорене видання "Правил" у цій зоні диктувалось потребою відтяти селян від можливої участи в польському повстанні, хоч воно й мало інші цілі.

Згідно з "Інвентарними правилами" там, де їх дотримувались, замість необмеженого права поміщиків використовувати селян на панщині, на Правобережжі селяни зобов'язані були відбувати панщину зі своїм реманентом і тяглом лише три дні чоловічих і один жіночий на тиждень, а безтяглові, так звані "городники" — 24 дні на рік. Одинаки повинні були сплачувати грошовий оброк. Крім того, селяни мали відбувати т. зв. "згінні дні" (12 днів на рік), будівельні (вісім днів на рік) та 24 дні нічної варти.

"Але влада польського панства була така велика, що дідичі завжди мали можливість підвищувати норми повинностей і в останні роки перед реформою стан українських селян був особливо важкий. Щодалі то збільшувались втечі кріпаків, замахи на життя поміщиків та управителів, селянські заворушення, навіть повстання. (Найбільші заворушення були 1848 р., цікаві події 1855 р. — т. зв. "Київська Козаччина"). ("Енцикл. Українознавства" — І, т. II, стор. 472).

Гідне уваги таке ставлення царського уряду: згідно з приписами "Інвентарних правил" з 1847 р. земля, що була у фактичному користуванні селян, закріплювалась за ними. Але уряд опам'ятався і наступного року видав ті правила в новій редакції, за якою земля залишалась власністю поміщиків, а селянам лише надавалось право користуватися нею і то не подвірно, а цілою громадою.

Занепокоєний селянськими заворушеннями ще цар Микола І створив т. зв. "Таємний комітет" (таємний, щоб не викликати у селян надій на визволення), що на нього було покладено обов'язок опрацювати заходи до злагіднення взаємин між поміщиками та "їхніми" селянами, але не для радикальної розв'язки питання кріпаччини. Це видно з такої промови царя, що її він виголосив на засіданні Державної Ради 30 березня 1842 р.: "...якщо час, коли можна буде той захід (ліквідацію кріпаччини — І. С.) розпочати взагалі ще дуже далекий, то в теперішню добу будь-який помисел про це був би лише злочинним зазіханням на громадський спокій і благо держави. Пугачовський бунт довів, до чого може призвести буйство черні..."

Тим то десять скликань "Таємного комітету" не дали жодних наслідків. От тоді Тарас Шевченко писав:

> Добра не жди,
> Не жди сподіваної волі —
> Вона заснула: цар Микола
> Її приспав...

Тут варто відзначити такий ляпсус Академії Наук УРСР: у згаданій нами праці В. П. Теплицького ("Реформа 1861 р. ..."), яку ми використовуємо для цього нарису, говориться таке: "В період підготовки реформи, коли стала вже ясною вся суть тієї "волі", яку готували кріпосники на чолі з царем, Шевченко закликає кріпосних селян до збройного повстання: "Добра не жди" і т. д. Тим часом, як ми зазначили вище, цар Микола не готував реформи, бо боявся її як вогню і, отже, тоді ще не могла бути ясною, як пише підрадянський академік, "вся суть тієї "волі". До думки про розкрі-

пачення селянства прийшов значно пізніше його син Олександер II.

Але події підштовхували правлячу верхівку імперії до розв'язання наболілого питання кріпаччини. Щоб підготувати поміщиків до думки про неминучість розкріпачення селян, цар на зібранні дворянства в Москві сказав таку знаменну фразу: "Краще скасувати кріпаччину згори, аніж чекати поки скасування прийде знизу".

І Олександер II повертається до "батькового" "Таємного комітету", що тепер його було переіменовано на "Головний комітет для поліпшення побуту селян" (а ще пізніше — на "Головий комітет для селянських справ"). Але... зібравшись 14 — 18 серпня 1857 р. Комітет ухвалив: "...нині неможливо розпочати загальне звільнення кріпосних у нас селян", бо вони, мовляв, "зовсім не підготовлені до одержання раптом волі"; "...загальне оголошення їх вільними розладнає віковічні відносини з поміщиками і може захитати спокій і порядок у державі" ... "не лише поміщики і селяни, але навіть сам уряд зараз ще не підготовлений".

Що поміщики й уряд не були підготовлені до радикального вирішення проблеми кріпаччини — це зрозуміло, бо вони не мали до того бажання. Щождо готовости до свободи селян-кріпаків, то варто навести такі знамениті слова Івана Франка з його праці "Панщина та її скасування в 1848 р. в Галичині". "Жий вони (селяни — І. С.) ще й сто літ під панщизняним буком, то певно не були би ліпше приготовилися до свободи. Адже свобода — не готовий печений хліб, котрий можна краяти і їсти: свобода — се школа, в котрій люди вчаться жити по-людськи... Тільки сама свобода і ніхто інший може приготовити чоловіка і цілий народ до свобідного життя".

Тяжка війна Росії проти коаліції держав у складі Туреччини, Англії, Франції та Сардинії потягла за собою додаткові тягарі, зокрема у зв'язку з відсутністю належного транспорту, що лягли на плечі передусім українського селянства, як ближчого до театру військових дій. Царські укази про організацію морського ополчення (1854 р.) та державного ополчення (1855 р.), породили серед селянства чутки про те, що хто вступить до тих ополчень, той дістане разом зі своїми родинами волю і стане вільним козаком. Селяни почали відмовляти поміщикам у покорі і юрбами йшли на збірні пункти записуватись в ополчення, а їм у цьому відмовляли. Як реакція на це — підсилився рух спротиву селянства. У цей час особливо цікавим був рух, що дістав назву згадуваної вище "Київської Козаччини".

Невдалий кінець Кримської війни, як також внутрішні заворушення, й стали безпосереднім поштовхом, що змусив царський уряд заходитись коло питання ліквідації кріпаччини, яка гальмувала господарчий розвиток держави і спричинювала її мілітарну слабість.

Маніфест 19-го лютого і його реалізація.

У маніфесті було, між іншим, сказано: "...Права поміщиків були донині великі й не визначені точно законом, що його місце заступали переказ, звичай та добра воля поміщика". Цими словами сказано все. Тим то, коли настав час, що державна верхівка змушена була нарешті починати поважно думати над проблемою кріпаччини, у відповідних державних органах, як також і серед громадянства, розпочалась дискусія (звичайно обмежена урядовими рямцями). Точилась вона навколо питання обсягу особистої свободи кріпаків, забезпечення їх землею після звільнення та, — що, мабуть, найголовніше, — забезпечення для держави можливостей стягати податки (питання фіску), обов'язків селян щодо військової повинности тощо.

У справі забезпечення землею звільнюваних селян в Редакційних Комісіях, що готували проєкта реформи, були пропозиції звільняти селян без землі або лише з частковим наділенням нею. На цю тему кол. міністер державного майна Кисельов писав: "Звільнення з землею у моєму розумінні є умовою необхідною не лише в економічному, а й політичному відношенні. У Франції власники землі, яких налічується 7 мільйонів, становлять клясу людей спокійних і відданих урядові, як захисникові їх власности".

(Закінчення в черговому числі)

Павло СТЕП

КОНСТАТАЦІЯ

(У століття смерти Безсмертного Тараса)

I

Ми не раби якісь безликі,
не ботокуди ми... О, ні!
Ми тільки мрійники великі,
бо народилися у дні,
коли над світом буревій
гуляв, ламаючи підпори
традицій хибних, — тоді свій,
позбувшись страху і покори,
почали похід переможний
по злотне сонце і блакить...
Не помічати нас не можна,
не можна нас і зупинить!
Ми вільно жити й дихать хочем,
врожай збирати з рідних нив,
і Ти нас, Велетню-Пророче,
огненним словом розбудив...

II

На самім дні душі Твоєї —
волошки мрійливі зірчасті,
троянди білі, і лілеї
цвіли, готові до причастя...
Рвучи ті квіти, залюбки
для людства цілого Ти плів
гірлянди пишні і вінки —
надиханих грозою слів.
Ти сповнив змістом порожнечу,
повиту мрякою густою,
бо Ти — прийдешнього Предтеча,
і шляхом, вказаним Тобою,
святим палаючи екстазом,
ітиме безліч поколінь,
і буде їм дороговказом
Твоя велична, світла тінь...

В. ЧАПЛЕНКО

Новонаписані розділи «Пиворіза»*

Лементують, як жиди в школі.
Приказка.

Бувало не раз, що Хропаль, нудьгуючи, ішов тинятися по місту, блукав знечев'я. Не завжди бо весело було в їхній убогій школі. Отож він і шукав собі отак розваги. Загляне туди, наникне сюди, — куди треба, куди й не треба. Кишне на курку, що кублиться на вулиці в поросі, та ще й так, що та, як навіжена, з розпущеними крилами й галасливим криком, кинеться геть. Або пошпурить грудомаху на якого собайла, що необачно набіжить йому на очі. Саме так: необачно. Бо всі собаки в місті його знали, самої його появи боялися, заздалегідь ховалися по дворах. Він же міг не тільки грудку, а й доброго пакола, вихопивши з поблизького плоту, навздогін потаскати!

А втім, не без того, шоб під час такого тиняння він не зміг і щось собі на пожиток здобути, десь, може, солодку й запашну грушу чи там яблуко — тепер, восени, — заскочивши у чийсь садок (як господарів поблизу не видно), зірвати або й забутого на городі кавуна поцупити.

Ото якось іде він увечері вулицею — аж чує: якийсь незвичайний галас у вечеровій тиші розлягається, — такого галасу йому ще не доводилось у цьому місті чути. Здивований, придержав ходу, прислухався. То були, либонь, людські голоси, і ті голоси ойкали й верещали, немов би там з когось живцем шкіру спускали. І добувались ті голоси звідти, де була жидівська "школа" (синагога).

Аж по лобі себе Хропаль долонею ляснув: та це ж жидівський Судний день, Йом-Кіпур! І як він спустив це з уваги?! Таж із цього можна зробити не абияку розвагу!

Повз нього в сутінках пройшов швиденько якийсь запізнілий жид, у лапсердаку й ярмулці, довгий та тонкий, як поставлений на хвіст оселедець. Мабуть, щойно скупався — як велить їхній закон — у ставку за містом і ото тепер поспішав до гурту своїх одновірців. Аж поли лапсердака колінами розкидав...

...Справді, можна зробити не абияку розвагу! Хропаль навіть підскочив, вимахнувши руками. А його коняче обличчя трохи чи не в якусь усмішку проти червоної заграви з заходу скривилось. І скинувся він через той свій лихий замір на демона, крилату потвору, — руками ж... великими тінями рук, як кажанячими крилами, вимахнув. Зірвався мерщій з місця, але пішов не туди, де була "школа", а трохи чи не в напрямку до дому о. Саватія. Він ішов, а попереду бігла його тінь, велика, головата.

І ще одно (Хропаль цього не бачив): підбігцем за ним, ховаючись у присмерку попід хатами й садками, бралась іще одна мало не постійна його тінь — Тимко Пурик. Цей бо хлопчина частенько пас Хропаля очима під час таких його прогулянок, нишком сподіваючись і собі якусь там крихту з його здобутку вхопити. Звичайно пас назирці і тільки тоді, як це було безпечно, перед його, Хропалеві б то, очі появлявся.

Хтось би, може, сказав, що Хропаль — як хижак-тигр, що ганяє по лісових нетрях, шукаючи здобичі, а Тимко — якийсь дрібний звірок, шакал, може, що сочить недогризків.

. . . .

Але погляньмо, що діялось тоді в жидівській "школі"...

Повно в ній було жидови, як натоптано, зійшлись бо туди не тільки ті, що жили в цьому місті, а й з його околиць. Були: важний пуриць Мордохай, маленький, сухенький, але з довгою сивою бородою, шинкар Лейба, верткий, як дзига, Гершко, що торгував курми по ярмарках, Абрум, що збирав габелки, різник Самуйло, Дувид, Мендель, Сруль і... Та всіх їх годі назвати! Їх же на такому святі, згідно з їхнім законом, повинно було бути не менше, як сім, а більше — хоч і сто, хоч і тисяча...

*) Навряд чи можна уявити життя українського міста 17 — 18 ст. ст. без наявности в ньому жидів, а той, хто зобразив би те місто без цього суспільного складника, дав би неповне суспільство. Це останнє можна сказати про мого "Пиворіза". Але я писав його тоді і в таких умовах, коли гумористичне трактування жидівського елементу було рівнозначне контреволюції. Тим то тоді, наприклад, у фільмі "Сорочинський ярмарок", тобто в творі, де всі персонажі мали б бути комічні, жидівку-перекупку показано в образі якоїсь смиренної черниці, а не перекупки. І не випадково в творах українських "радянських" письменників немає жидівських образів, за вийнятком, може, тільки таких "ідеальних", як перестраховочний Зяма в А. Любченка чи натякові Хая та "товариш Лайтер" у М. Хвильового (твори "Свиня" й "Іван Іванович"). А я з самого початку своєї літературної діяльности попікся був на цьому "матеріялі", вивівши "невродливу" жидівку в своєму ранньому оповіданні "Страйк". Хоч та жидівка була подана позитивно як керівниця страйку на "непівському" підприємстві, але аранжери моєї проробки на початку 30-их років (такий собі Степаненко й інші) використали реалістичність образу ("невродлива!") й обвинуватили мене в антисемітизмі. А вродливої жидівки Лії, що була в тому ж таки оповіданні, ці посіпаки не завважили! Отим то в моїй повісті "Пиворіз" і не було жидів. Та й її перші розділи мандрували зо мною до ДПУ, як мене заарештовано в справі СВУ. А що видання цієї повісти було здійснене під час найтрагічнішого періоду в історії европейського жидівства (року 1943, у Львові), то ця прогалина й тоді не була заповнена. Робити тоді жарти з жидів було б, справді, жорстокою нетактовністю.

Отож тільки тепер я маю змогу "заокруглити" цю свою історичну тему, написавши оці два нові розділи і потрактувавши в них жидів нарівні з українцями й іншими народами в дусі стилю цього твору — гумористично чи, може, й сатирично. Перший розділ припадає на ст. 50 книжки, доточений до нього "хвостик" — на ст. 85, другий розділ припадає на самий кінець (замість надрукованої коротенької "Хроніки життя").

В. Ч.

У ставниках-семисвічниках горіли лойові свічки-моканки, долівка була притрушена запашним сіном, і так м'яко було ступати по тому сіну ногами в самих панчохах (патинки ж вони всі позалишали, як вимагав їхній звичай, у присінку).

Та не тішилися жиди ні тим сяйвом свічок, ні тим запашним, як райський крин, сіном. Цієї ж ночі Хапун, страшний жидівський чорт з кажанячими крилами й гострими кігтями на руках та ногах, мав ухопити собі на поживу котрогось із-між них, найбільшого грішника. А як мало хто з них почував себе безгрішним, пам'ятаючи добре свої, сподіяні за рік гріхи, то й кожен потерпав, тремтів за свою шкуру. Усі були в тривозі великій і в страсі непогамовнім. Посипали свої голови попелом, попадали навколішки й молились. Позаплющувавши очі, розгойдувалися в той та в той бік, били себе кулаками в груди, плакали, стогнали, ойкали, цмокали губами, аж слина з тих губ нитками стікала. І це все зливалося в суцільне гудіння, неначе величезні джмелі збилися в одну купу і гули-гули. Із слів можна було розібрати тільки "ой вей мір!" Похитнеться в один бік — та: "Бу-бу-бу... ой вей мір!" Похитнеться в другий: "Бу-бу-бу... ой вей мір!"

Але можна було догадуватись, що в важного пурища Мордохая те "бу-бу-бу" означало:

— "Я важний пуриць, але я брав хабарі з бідних людей... Ой вей мір!"

Шинкар Лейба визнавав:

— "Частенько я доливав у горілку води більше, ніж можна було... особливо, як питець допивався до безтями, до чортового паліччя... Ой вей мір!"

Курятник Гершко не заперечував, що він обдурював селян, як купував кури на чехи та копійки срібні, вартости яких вони не знали... Ой вей!

Габелник Абрум теж видурював габелки за безцін і тепер уже назбирав стільки грошей (боклажок з ними закопав у себе в хаті, під полом), що хоче купити шинок на Ромоданівському шляху... Ой-ой-ой!..

І що ближче було до півночі, то дужче гули джмелі-жиди, а з-між того гудіння частіше вихоплювалися зойки, наче вже притьмом когось дорізували. Ставало дедалі страшніше. Хапун же хапав свої жертви опівночі!

А на горішній невидній галереї лементували жінки, що, либонь, теж були не без гріхів, — високі горішні ноти гами-октави виводили.

Щоб було не так страшно, засвітили більше свічок, і тії свічки аж підскакували полум'яними язиками, — так палали. І вже всі жиди попадали ницьма, бились головами об долівку і вже не гули, а криком кричали. Не один уже, мабуть, чув над своєю спиною жахливий помах кажанячих крил, лускіт гострих Хапунових кігтів.

— Ой вей мір! — гукав важний пуриць Мордохай, смикаючи себе за бороду. — Я більше не буду... тільки не хапай мене... не хапай...

— Ой вей! — верещав Лейба-шинкар, стукаючи лобом об долівку. — Води в мене більше біля горілки й близько не буде... тільки не хапай...

— Ой вей... ой-ой! — гедзкався, стріпуючи головою Гершко. — Не хапай!..

Та страшне сталося швидше, ніж вони сподівалися. Ще не було півночі, як по нахилених спинах пробігло щось важке й дряпуче, дихнуло пекельним смородом сірки, смоли. Уже просто несамовитий зчинився тут крик і галас. Усі посхоплювалися на ноги, штовхали один одного, вимахували руками, стукалися лобами. Кожен бо в зам'ятні думав, що він летить уже, в Хапунових кігтях опинившись, угору, попід хмари... що з землі його видно, як курча в шулякових кігтях, а він дригає в повітрі ногами...

— Ха-ха-ха! — розітнувсь громовий чортячий регіт десь у присінку. — Ха-ха-ха...

Хапун! То його регіт! Це він раніш навідався, щоб заздалегідь вибрати собі найбільшого грішника! Он і його гупіт-хода чи важкий лопіт крил, схожі на бігання ненависного ґоя Хропаля, десь поза "школу" віддалюється. Той же Хропаль, земне втілення Хапуна, добре їм усім узнаки дався!

А тим часом великий, як теля, рябий пес, отців Саватіїв Рябко, користуючись загальною замотаниною та колотнечею, щасливо поміж ногами й лапсердаками, з лойовою свічкою в зубах, на волю вибирався. А далі чкурнув так, що тільки його й бачили.

Розчовпавши по якомусь часі, що саме сталось і що ще не північ, жиди знову попадали на долівку, заколивали зігнутими спинами, заойкали, загули, застогнали, завейвейкали.

Та от надійшла й північ, і голосні півні десь у місті дзвінко це відзначали — закукурікали. Усі спасеники голосно зідхнули; попідводились, гладили намуляні коліна, втихомирювались...

А на світанку сурмач засурмив у сурму, вітаючи всіх живих із новим днем, початком нового... цілого року, повного грішних солодких спокус, повного великих торговельних можливостей... І хто тепер міг думати, що й цей рік мав колись закінчитися таким же страшним Судним днем! Не думали, відмахувались від цього, як від настирливої мухи в спасівку. А шинкар Лейба обережно навіть подумав, що доливати воду в горілку — не такий уже й гріх. Габелник Абрум уже твердо вирішив таки купити шинок на Ромоданівському шляху. Курятник Гершко спробував прикинути, скільки він зможе заробити на чехах і срібних копійках, як буде купувати кури по хуторах...

Кинулося всяке до патинків — шукають своїх, узуваються, один одного з добрим кінцем Судного дня поздоровляють, раді, що їх лихо минуло. А декотрі почали вже й розходитись. Але важний пуриць Мордохай з самого початку звернув був увагу на те, що патинки стояли не зовсім так, як їм було слід стояти.

Та шинкар Лейба пояснив це тим, що Рябко, тікаючи з свічкою, стрибнув на них і поламав той лад.

— Ну-ну, — не зовсім згодився з цим важний пуриць Мордохай: — хай тобі буде й Рябко.

А сам собі подумав:

— "Скажемо гоп, як перескочимо... Ще хто-зна, чи не лишиться якась пара зайвою. Патинки будуть, а ті ноги, що їх досі носили, може, вже тепер десь аж біля місяця, в кігтях у Хапуна дриґають. Як будуть такі зайві патинки, то це буде знак, що ворог жидівського наплоду таки скористувався своїм правом"...

І Мордохай залишився чекати, аж поки всі па-

тинки розберуть. І — о жах! — його передчуття справдились: одна пара патинок спокійнісінько стояла, отак рядочком, як їх ще звечора поставлено... А господаря до неї не було!

Важний пуриць Мордохай забув з переляку, що він важний пуриць, забігав, як несамовитий, рвав на собі бороду, робив із неї куделю, гукав безтурботних людей назад, докоряв. (Мовляв, раденькі, що дурненькі, що самі врятувалися, а що одного сина Ізраїля немає, — їм байдуже).

— Лейбо! Гершку! Дувиде! Сюди!.. Таки сталося, як я й боявся...

Знов стали збігатися жиди до "школи", перелякано заджеркотіли, ніби табун гусей стривожено заґелґотав.

— Ой вей! Сталося, як я й боявся...

— Ой вей!..

Усім було ясно, що Хапун когось ухопив, — але кого? З'ясувати це не так було легко, бож були не тільки місцеві жиди, а й приїжджі, та ще й більші шахраї — як це зразу ж таки й висловив важний пуриць Мордохай, — ніж тутешні. Отой же Хайволох такий, що незгірш від ґоя міг і в чужу комору залізти! А Іцько... А той, як його? що на хуторі, — так просто краденими курми торгував, злодіїв передержував.

Вирішили розіслати по всіх усюдах кінних гінців, щоб усе на місцях з'ясували. Але гінці привезли звістку, що й Хайволох дома, саме з своєю Суркою обідав, як до нього гінець приїхав, ще й гінця пригостив, і з Срулем нічого не сталось, і з тим — як його?..

І довго була в цій громаді колотнеча: чиї патинки? кого проклятий Хапун ухопив?

А зловісні патинки стояли в присінку, як сироти, і до них боялися й приторкнутися...

...Аж нескоро вже після цього ішов якось важний пуриць Мордохай повз двір о. Саватія. Дивиться: їхня наймичка Педорка стоїть за ворітьми й плаче. Та так плаче, що сльози, як горох, по її ще майже дитячих щічках котяться. Витирає дівча замурзаним рукавом тії сльози, а само аж скидається від плачу.

Спинився важний пуриць Мордохай перед бідним дівчам, — маленький, сухенький, з довгою білою бородою, здавалося, він причеплений до бороди, а не борода до нього, — така вона була велика супроти його тільця. Похитав сумно головою, покліпав каправими очицями, поцмокав співчутливо губами, що червоніли в густій заrості вусів і бороди, як дві скибочки баклажана.

— Чого ти, дівчино, плачеш? — питає.

І навіть своєю маленькою, сухенькою, схожою на мишачу лапку ручкою за підборіддя її взяв.

— Га? Чого, питаю, плачеш?

Та дівчина ще дужче плачем зайшлася, і крізь той плач узяла розповідати (рада, що її, бідну сироту, хтось пожалів), як паніматка мало їй кіс не обірвала, так била, кажучи, що то вона віддала своєму бахурові старі панотцеві патинки, що стояли в сінях...

— Панотцеві патинки? — перепитав добрий чоловік.

— Еге...

— "Ба! — сказав багатозначно сам собі важний пуриць Мордохай і ткнув вказівним пальцем себе попри ярмулку в лоб: важливий здогад шибнув йому в голову. — Чи не оце воно? Га?"

— Не плач же, — сказав дівчині, — а піди поклич паніматку! А я побіжу і за хвилину щось принесу...

— Хай її сей та той кличе, — тупнула злісно ногою Педорка, — а не я!

Вона була хоч і сирота і ще молоденька, але на язик таки гостра.

Та Мордохай уже не звернув уваги на ці її слова, а мерщій почимчикував до "школи". Дуже бо важливий був його здогад. По якомусь часі він повернувся (бо було ж недалечко)... з тими патинками, що досі стояли безпритульно в присінку "школи". Ніс на віддалі від себе, відставивши руки, наче боявся опоганитись некошерним.

Педорка ще стояла, затята, за ворітьми, вже потиху схлипувала, та коли побачила патинки, розтямкувала, що це ж і для неї виправдання, і притьма побігла по паніматку.

Вийшла за ґанок паніматка, в кибалці, у пишній корсетці та плахті черчатій, гнівом та цікавістю розпалена, побачила ще здаля важного пуриця Мордохая з патинками, як рибалку в уловленою здобиччю-рибою, сплеснула руками — та:

— Бач, я ж так і думала!

Хто-й-зна, чи вона передніше так думала, але це, справді, були отцеві Саватієві патинки, цілі-цілісінькі, тільки в одному був задник розтоптаний...

Але як вони, тії патинки, перенеслися з отцевих Саватієвих сіней до жидівської "школи", — це ще було загадкою.

— Ти ж, Педорко, їх туди не поставила? — уже, правду сказавши, по-дурному запитав мудрий пуриць Мордохай: в невеличкому розумі дівчати навряд чи могла вродитися така зухвалість.

Педорка взяла хреститись і божитись і тим геть чисто перелякала важного пуриця Мордохая. І він, злякавшись хреста, як той ладану, похопився піти геть.

Отже, було ясно, що не Педорка це вчинила, — але хто?

. . . .

І аж тоді, як із міста зник зайдисвіт Хропаль, виявилась таємниця з отцевими Саватієвими патинками. Тимко Пурик сказав, що він бачив, як Хропаль узяв ті патинки з сіней о. Саватія і підкинув їх до "школи". Поки Хропаль був у місті, він боявся це виявляти, а як того не стало, вважав можливим і потрібним цю правду сказати.

Загула тоді й жидівська громада, великим гнівом та обуренням на нахабного ґоя Хропаля запалившись, але... шукай вітра в полі.

З "ХРОНІКИ ЖИТТЯ" МАНДРІВНОГО ДЯКА ТЕОФАНА КОЗКИ

У велику скруту я був попався, записавшися лиходієві Борсукові на послушенство. Хоч я й далі дякував та навчав у школі, але муки мої були нестерпні. Я, що знав сцієнції, сиріч науки всякі, знав Сократа, Епікура, Епіктета й інших любомудрів, був рабом, як якийсь невіглас неписьменний. І за мною денно й нощно слідкували, ба й наглядом ходили Борсукові слуги, козаки та й уся влада

міська, від нього підкуплена. Мій пан змушува мене писати листи й позви, компонувати супліки до царського бригадира Кукушкіна та інших значних персон, потайну мавши надію на полковництво.

Але я не міг примиритися з рабством і тільки чекав слушного часу. І той час надійшов, хоч і не скоро — аж восени. Після Семена Борсук справляв доччине весілля, віддавав її за Китиченка. Я знав про це заздалегідь і так зміркував, щоб скористуватися цією оказією для втечі. А щоб якийсь підхлібця, за ганебним прикладом Каленика Чорнієнка, зуспівши мене на втечі, не сказав моєму панові, (хай він буде тричі проклятий!), я підкупив за десять талярів жида Гершка і просив його допомогти мені. Сам Каленик, піймавши тепер у Борсуківни облизня, не мав, певно, охоти до її батька приподоблюватись. А Гершко мав мене вивезти з міста разом з курми, їхавши того дня до Говтри на ярмарок.

Отож одного дня, як у Борсуковому домі аж гули музики та скоки весільні, я ліг у Гершків віз, а Гершко поставив зверху на полудрабки клітки з курми, щоб так мою втечу заличкувати. А як він сів уже на передку, заджеркотів щось по-своєму і ножнув на шкапу, а віз рушив і застрибав на грудках, заки виїхав на гладенький шлях, я собі перехристився більше в думці, як рукою (бож у тісноті й руки ніяк було повернути) і мовив: "Ну, цим разом — добрим часом!" На гладенькім шляху, що пішов трохи згори, Гершкова шкапина затрюхала, віз задеренчав, зачиргикав, підкидаючи мене, як якийсь непотріб. Наді мною шкряботіли лапами кури, кукурікали молоді півники і трусився послід прямо мені на голову та за комір. Але я лежав непорушно, дарма що відчував, що все тіло мені отерпло, терпів це заради свого визволу і виліз з-під тих кліток тільки тоді, як уже було цілком безпечно, як ми від'їхали далеко від міста. І хоч я, вилізши з-під кліток, мало що й на людину був схожий — у пір'ї, у посліді ввесь, — та до мене посміхалася тут широким простором воля... простором осінніх піль та далини небесної.

Воле! Воле! Яке ти добро неоціненне! Кажуть, мовби золотеє... Ні, проти тебе золото — болото і твань...

Хоч була осінь і всюди стояло убоге билиє посохле, та при світлі волі вона, тая осінь, показалась мені кращою за весну многоцвітну. Сухі поля, бачилось, весело іграли, виблискуючи срібною павоттю бабиного літа. У небесній височині, що своєю чистотою аж очі різала, білими пелюстками поблискувала невеличка зграйка голубів, кружляючи над видним здаля хутором, над виткнутими з-за обрію тополями.

Недалеко від того хутора подякував я Гершкові за ласку, що мені десять талярів коштувала, та й чкурнув далі вже сам, сказати б, як той заєць, що, прищуливши вуха, від хортів утікає.

А по якомусь часі опинився я аж на Січі Запорізькій, а там чесне товариство обрало мене на писаря військового.

Дяка Богові милосердному за цей порятунок, а матері Січі навіки слава! Поти моєї повісти. Амінь.

Українці й Нова Партія

Як відомо нашим читачам, у попередньому числі нашого журналу було вміщено статтю молодого початкуючого журналіста, одумівця Сергія Дем'яненка, під заголовком "Українці й Нова Партія", яка саме тепер твориться в Канаді.

Ця стаття знайшла відгук не лише серед наших читачів, а й серед проводу Нової Партії, якому хтось з наших читачів-прихильників Нової Партії, очевидно, вислав те число "Н. Днів" з перекладом статті С. Дем'яненка.

Редакція пару тижнів тому одержала листа-вияснення від члена Національного Комітету по створенню Нової Партії п. Ф. А. Бревіна, якого друкуємо нижче.

Сподіваємось, що в майбутньому ми дамо нашим читачам більше інформацій про Нову Партію.

РЕДАКЦІЯ.

Високоповажаний Пане!

Я звернув увагу на статтю Сергія Дем'яненка на тему проєкту програми Нової Партії, яка була видрукувана в лютневому числі "Нових Днів".

У дуже доцільній і дружній статті Ваш співробітник з'ясовує, що проєкт програми був виданий для обговорення студійними групами, конференціями та семінарами, до яких він і звертається, щоб вони надсилали свої критичні завваги та побажання щодо цього проєкту. Далі він говорить, що всі ці побажання та внески будуть розглянені і остаточна програма буде затверджена на організаційній конвенції, що відбудеться в кінці липня ц. р.

Ваш автор звертає увагу на розділ, у якому говориться, що громадянам Канади будуть запевнені права і буде ґарантована "охорона двомовних та двокультурних прав по цілій Канаді та охорона офіційного статусу англійської та французької мов".

Це, говориться в статті, є прямою образою люд-

ської гідности мільйонів канадців, які себе зараховують до етнічних груп, в т. ч. й українців.

Запевняю Вас, що ми не мали жодного наміру образити будь-кого. Дозвольте мені з'ясувати, як саме в програмі з'явився цей вислів.

Коли в 1867 р. шляхом конфедерації, була заснована Канадська держава, у ній існували дві великі культури та мови: англійська та французька. Французька панувала в Нижній Канаді (сучасний Квебек), а англійська — у Верхній Канаді (сучасні провінції Онтаріо, Нова Скотія та Нью-Брунсвік). Конфедерація була своєрідною угодою та компромісом між цими двома групами, яка мала охороняти мовні та культурні права французької меншости. Ці права були заґарантовані конституцією в розділі про розподіл федеральної та провінційної влади. У додатку, у розділі 133-му Британського Північно-Американського Акту, виразно сказано, що англійська та французька мови будуть вживатися у федеральному парляменті для дебатів та всіх офіційних документів і в канадському суді (за винятком провінційних судів).

Творці проєкту програми Нової Партії вважали за потрібне ввести ґарантії цих прав з конституції в програму Нової Партії, щоб не було жодного сумніву, що мовні та культурні права французької меншости будуть пошановані і в ніякому разі не будуть відкликані, бо це було базою конфедерації. І нема жодної підстави, — я в цьому цілком певен, — закидати нам брак пошани і вдячности до етнічних груп за їх вклад у канадську культуру.

Я особисто і мої друзі в Національному Комітеті цілком погоджуємось з твердженням Вашої статті, що канадці українського походження зробили дуже великий вклад у канадську економіку та культуру.

У статті сказано, що програма зараз лише обговорюється, а це є лише її проєкт. Як член Національного Комітету, я думаю, що можу Вас запевнити, що порада, висловлена у статті, буде прийнята до уваги і в остаточній програмі буде висловлено ясно, що Нова Партія буде шанувати й охороняти права всіх національних меншин у Канаді і заохочуватиме всіх тих канадців, яких рідна мова і традиція не є англійськими або французькими, до якнайширшого вияву в канадському політичному та культурному житті.

З щирою до Вас пошаною

Ф. А. Бревін,

член Національного Комітету по створенні Нової Партії.

Т. МАТВІЄНКО

***

Важких льодів потріскалась кормига,
Її кольчугу точать кружева,
В гаю дзвенять зраділі дерева,
Бо вже прийшла сподівана відлига.

Наліг туман — і скресла темна крига,
Найкращих буднів пісня лугова;
І зацвіли надії і слова, —
Моя весна, поезія і книга.

Після нудної, довгої зими
Я так люблю замшілі килими
Поміж латками танучого снігу,

Глибінь ріки, і греблю, і сліди,
І ці струмки прозорої води,
Немов думки, що міняться від бігу.

1961.

Іван МАНИЛО

СТЕП

Люблю я степ, безмежний і співучий,
Де вітер котить хвилі запашні,
Де люд мій рідний і робучий
Поклав пісні на серденько мені.
І ось я йду розлогим рідним полем.
Пшениця ген вклоняється. Вітри
Ведуть на поводах блакитним морем
Хмарини прозірні в осяяні світи.
О, хто їх там ще тепло привітає?
Де другий є Дніпро й надхнення, як у нас?
Це ж тут творив на мрійному розмаї,
На хвилях буряних улюблений Тарас.
Він тут ходив, величний і могучий...
І на межі, схилившись поміж трав,
Налляті колоски, шумливі та колючі,
Гарячими устами цілував.
І далі йшов по травах придорожних.
Похилену хатину в далині
Він бачив зором ніжним і тривожним,
І виростали спомини сумні.
Ось на подвір'я вийшла молодиця:
— Ідіть до інших... Гірко і без вас!..
А він: "Яриночко!.. Моя перепелице!"
— Невже це ти, коханий мій Тарас?
Ти ж юнаком пішов з домівки, брате,
Веселий, дужий, з чубом ще густим,
А повернувся в придніпрову хату
Сивоголовим, немічним, старим...
"Я волочив кайдани по пісках сипучих,
Під шапкою солдата постарів,
Та український степ, незміряний, родючий,
В моїй душі бренів піснями кобзарів.
І кликав я сталить сокиру гнівом,
Аби неправду поборoть навік,
Щоб пісню волі в колоскові ниви
Міг заплести великий трудівник!"

Люблю я степ, Дніпро і сиві кручі,
Де вітер котить хвилі по гаях,
Туди, аж до Карпат, де люд, як ми, робучий,
І де гримить наш гнів в нездушених піснях.

30-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ РЕДАКТОРСЬКОЇ ПРАЦІ МИХАЙЛА ПОГОРЕЦЬКОГО

Громадськість Вінніпеґу 11 березня ц. р. відзначає тридцятиріччя редакторської праці Михайла Погорецького, основоположника і довголітнього редактора тижневика "Новий Шлях".

У зв'язку з ювілеєм редактор "Нових Днів" вислав такого листа:

Дорогий Колего-Ювіляте!

З нагоди Вашого ювілею шлю Вам від себе і від співробітників та читачів "Нових Днів" найщиріше привітання і найкращі побажання!

Ювілей редактора — рідке явище на еміґрації, де редактор часто-густо не має не то що пошани, а займає навіть упосліджене становище. Хто-хто, а Ви, Дорогий Ювіляте, мусите це знати, бо Ви свідомо вибрали собі цей важкий, але благородний фах, за допомогою якого ціле своє життя могли найкраще служити нашій нації.

Шана громадянства — річ дуже приємна й бажана, але свідомість чесно виконаного обов'язку, перед своїм народом, (а особливо на чужині), є найбільшою нагородою за тяжку, а часто й дуже невдячну редакторську працю. Я певен, що саме таке відчуття добре виконаного обов'язку Ви маєте, тому тішусь Вашим добрим настроєм і ще раз бажаю Вам усього найкращого в майбутньому!

Зі щирим привітом

Петро Волиняк

ОБЕРОН ГЕРБЕРТ У ТОРОНТІ

Як відомо, на запрошення централі КУК до Канади приїхав голова Англо-українського т-ва лорд Оберон Герберт. До Торонта п. О. Герберт прибув у товаристві президента КУК о. прелата д-ра В. Кушніра.

11 лютого ц. р. в будинку "Просвіти" відбулась пресова конференція, у якій взяли участь представники часописів "Гомін України", "Вільне Слово", "Нові Дні", "Український Голос" (Вінніпеґ), "Канадський Фармер" (Вінніпеґ), "Народна Воля" (США), "Поступ" (Вінніпеґ), "Америка" (США).

Відкрив пресову конференцію М. Кушпета, проводив нею П. Гайовський (заступник голови відділу КУК).

Це була цікава пресова конференція, яка пройшла дуже жваво, у гарній товарській атмосфері. Наш гість — людина молода, приємна, розумна, досить добре володіє українською мовою. Щоправда, розмовляти йому важко, але добре розуміє її. Наприклад, усі запитання редактори ставили українською мовою, відповідав же наш гість англійською, щоб заощадити час на відповіді, — без жодної надуми і уточнення запитання.

В особі пана Оберона Герберта ми маємо безкомпромісового ворога російської більшовицької імперії, який старанно вивчає проблеми Сходу Европи, а зокрема України.

Мені не раз доводилось зустрічатися з антикомуністами чужинними діячами, але треба признати, що Оберон Герберт серед них людина виняткова: він не примітивний антикомуністичний аґітатор, який повторює заяложені фрази про "світову загрозу міжнародного комунізму". Він справу докладно вивчав і прийшов до правильного висновку, що комунізм поширюється з Росії, яка підкорила багато народів і фактично стала великою й сильною саме коштом цих народів. Щоб урятувати світ від загрози комунізму, треба ослабити, якщо не зруйнувати зовсім, центр, з якого він шириться: треба розвалити російську більшовицьку тюрму народів. Для цього треба помогти поневоленим народам визволитись. В першу чергу треба помогти українцям — найчисленнішій і найсильнішій з цих поневолених націй. Саме тому п. Оберон Герберт і віддався цілком українській визвольній справі. Щоб не бути аматором у своїй діяльності, він старанно вивчає українську мову, історію, літературу, політичні рухи. Він знає наших визначніших еміґраційних діячів і, відповідаючи на запитання, він посилається, наприклад, на Юрія Шереха та інших.

На моє запитання, що він може сказати про Канаду, він відповідає, що "моя Канада — Украна", себто цікавлюся нею стільки, скільки вона може прислужитись визволенню України.

На запитання ред. Солонинки про причини, які привели його до української справи, О. Герберт пояснив, що він зустрічався з багатьма українцями в польській армії в час 2-ої Світової війни і вони вперше зацікавили його Україною. Чим більше він знайомився і вивчав українську проблему, тим більше вона його полонила.

Цікаве запитання поставив інж. І. Янішевський: як пояснити факт, що проблему визволення України багато англійців розуміють правильно, а англійська офіційна політика часто йде протилежними шляхами?

Наш гість пояснив це так: сьогодні щораз більше людей в Англії, які розуміють справу України так, як він. Членами Англо-українського т-ва в Англії є вже кілька послів до парляменту, зокрема син англійського прем'єра Мекміллена, який є навіть заступником голови т-ва. Він має відмінний погляд від свого батька, який, з уваги на своє становище, тримається певних норм.

Було ще чимало інших запитань, на які О. Герберт коротко, але вичерпно відповів. Взагалі він робить враження людини солідної, вдумливої, послідовної. Говорить коротко, бистро орієнтується, позбавлений рис будь-якої демагогії. Взагалі учасники конференції мають про О. Герберта найкраще враження.

О. Герберт дуже доброї думки про прем'єра Канади Дж. Діфенбейкера, з яким він зустрічався, як і з іншими канадськими державними діячами, в Оттаві. Вважає, що виступ прем'єра Канади на сесії ОН має виняткове значення, просив його завжди пам'ятати про Україну в подібних випадках.

На закінчення пресконференції виступив президент КУК о. прелат д-р В. Кушнір, який підкреслив чимало позитивів з нашої діяльности на еміґрації.

Увечері того ж дня в Роял-Йорк готелі відбувся бенкет на честь О. Герберта, який улаштував місцевий відділ КУК і т-во Українських підприємців та професіоналістів. У бенкеті взяли участь понад сто осіб.

На бенкеті п. О. Герберт прочитав українською мовою привіт від Анло-українського т-ва, а англійською мовою виголосив доповідь, у якій підкреслив вклад українців у розбудову Канади, відзначив наші важливі осяги в різних ділянках, підкреслив думку, що її колись висловив генерал-губернатор Канади Твідомюр, що добрим канадцем може бути тільки добрий українець, тому закликав зберігати свою мову та культурну окремішність. Далі зазначив, що сьогодні в світі є ще єдина найгірша колоніяльна імперія — СРСР. Вона теж не зможе довго встоятись, бо живемо в добі визволення й усамостійнення всіх народів, навіть тих, які ще одного покоління назад були людоїдами. Україна ж — країна з прадавньою культурою, з більш як тисячолітньою історією, то було б наївністю думати, що вона довго зможе перебувати в стані колоніяльного поневолення.

У неділю 12 лютого в залі православної катедри св. Володимира відбулося віче, на якому п. О. Герберт виступив з привітом українською мовою і доповіддю англійською, у якій повторив свої думки, висловлені на пресконференції і в доповіді на бенкеті. Присутні (заля була виповнена вщерть) не раз переривали його доповідь гарячими оплесками.

По доповіді виступав ще й президент КУК о. д-р В. Кушнір. Це була одна з найяскравіших промов пре-

зидента КУК, яку я чув досі. Її тези можна звести до таких пунктів:

1. Шануймо своє національне ім'я, будьмо горді за свій народ;

2. Наше життя, наша організована діяльність мусить тиснути на наші уряди;

3. Здобуваємо виразну лінію у світовій політиці, тому об'єднаймо наші сили;

4. Мусимо підняти нашу культуру — те, що маємо сьогодні, вже мале — натужмося!

5. Ми домагаємось матеріяльної допомоги від уряду на культурні потреби, як це мають французи та англосакси. Щоб її одержати, при переписі населення всі мусимо записатись українцями.

В кінці віче схвалило відповідні резолюції.

Оберон Герберт зробив найкраще враження на українців Торонта, як, врешті, і на всіх українців Канади. Централя КУК дуже добре зробила, запросивши його в Канаду.

З ЦІКАВІШИХ ВЕЧОРІВ "КОЗУБА"

17 лютого в "Козубі" відбулась доповідь Олега Підгайного (студента місцевого університету) на тему: "Микола Куліш і малахіянство".

Доповідач на початку заповів, що говоритиме не як літературознавець, а як історик. Це, звичайно, зацікавило слухачів, бо вони сподівались побачити нашого славного драматурга в маловідомому освітленні.

Доповідач справді почав з біблійних часів, згадав про "малахіянство" в середньовіччі і в нових часах і... на цьому все й скінчилося: ніякого пояснення причин виникнення "малахіянства", його значення і впливу на розвиток подій, а тим більше жодного слова про причини Кулішевого "малахіянства" доповідач не подав. От, мовляв, були в багатьох народів у різних епохах такі наївні, але симпатичні люди, які хотіли реформувати людство, хоч з того ніколи нічого путящого не вийшло.

Що мав спільного Микола Куліш і його "Народний Малахій" з тими давніми й сучасними чужими "малахіянами" — доповідач не сказав, хоч і обіцяв розглядати тему "очима історика", а не літературознавця. Про самого М. Куліша і його творчість сказано також мало, тому нема нічого дивного, що один із слухачів (Я. Козловський) порадив у майбутньому до таких цікавих тем готувати і співдоповідь, щоб після того можна було дискутувати. Таку пораду навряд чи можна відкидати.

Доповідач, як видно, оцінює постать М. Куліша позитивно, але одночасно намагався показати його "контра" Хвильового і... Г. Петровського. І перше, і друге не могло не викликати здивування, бо намір ізолювати М. Куліша від ваплітян, а тим більше від М. Хвильового, може викликати тільки поблажливу посмішку, а згадка поруч з ними Г. Петровського взагалі дивна й незрозуміла.

Все це свідчить про незнання фактів з нашої найновішої історії і невміння узагальнювати, властиве, мабуть, чи не всій нашій молоді, що вчиться в канадських університетах. Але поруч з цим, доповідь Олега Підгайного свідчить і про зацікавлення еміґраційної молоді нашою найновішою історією, яка своєю складністю, мабуть, не має рівної в цілому світі. А це явище дуже позитивне. І з цього погляду доповідь Олега Підгайного можна тільки привітати: сам факт зацікавлення цією проблемою вартий найбільшої похвали. І "Козуб" дуже добре робить, що намагається час од часу дати змогу молодим (а часом і наймолодшим!) пробувати свої сили перед вибраною, хоч і невеликою авдиторією.

Публіки — понад сорок осіб.

24 лютого в "Козубі" відбулась музично-вокальна п'ятниця. Виступала молода надійна піяністка (учениця консерваторії) Христина Петрівська. Познайомимо наших читачів з нею іншим разом, сьогодні лише скажемо, що вона дуже добре виконала твори Бетговена, Шопена, Дебюсі та інших.

Того ж вечора виступала співачка (сопран) Катря Гумініловић-Бойко з Лондону (Канада), яка виконала твори М. Лисенка, Моцарта, Пуччіні, Штогаренка та В. Матюка.

На жаль, за браком місця не можемо зупинятися на цьому виступі докладніше, але пані Ґумініловиччч-Бойко зробила добре враження на слухачів і своєю технікою, і голосом.

Акомпаньював — З. Лавришин. Публіки — понад 50 осіб.

3 березня в "Козубі" відбулась доповідь п. Семена Фодчука на тему: "Музичний геній Л. Бетговена". Доповідь стисла, добре опрацьована, публіка (понад 40 осіб) вислухала її з цікавістю й увагою.

Як ілюстрацію до доповіді, Зенон Лавришин виконав Бетговенову Сонату ч. 18, оп. 31, ч. 3. Цей молодий і здібний піяніст виявив глибоке розуміння Бетговенової творчости і виконав цей складний твір з великим відчуттям. Публіка з винятковою увагою слухала його гру.

Цей вечір можна зарахувати до одного з найкращих козубівських вечорів у цьому сезоні.

Проводив вечорами голова "Козубу" Михайло Голинський.

ПЕРЕВИБОРИ УПРАВИ "Козубу" відбулись у неділю 5 березня. Після заслухання звітів управи і контр. комісії. одноголосно вибрано управу на наступний рік у такому складі: М. Голинський — голова, П. Степ — секретар, П. Мелащенко — скарбник, і контрольну комісію в складі: Ю. Головко, Г. Шведченко, І. Дубилко.

Збори одноголосно ухвалили висловити подяку старій управі, яка була здекомплетована майже протягом року: М. Голинському та П. Степові.

СТУДЕНТСЬКИЙ КОНЦЕРТ

12 лютого в Торонті (заля Українського Дому) Український студентський клюб при Торонтонському університеті влаштував великий концерт, у якому взяли участь: студентський хор під керуванням Юрія Головка, жіночий квартет У. С. Клюбу під керуванням Олени Глібович, акомпаньямент О. Жолкевич, танцюристи І. Вітушинська та Я. Заварихін (козачок та моряцький), Ю. Пришляк (вальс Копелія).

Крім того було виконано скетч (авторство й виконання членів УСК), вступне слово сказав голова УСК О. Бабой.

На жаль, це число так перевантажено різними обов'язковими матеріялами, що нема найменшої змоги зупинитись на концерті більше. Скажемо загально: він був дуже приємний і навіть культурний. Танці виконані легко, хоч свіжости в тематиці і в самій постановці їх, на жаль, не було.

Скетч, як на аматорів, був і дотепний, і не погано виконаний, але якби його бодай учетверо скоротили, то він був би ще кращим.

Цікавою появою був студентський хор. Признаюсь, що я не сподівався багато від того хору, тому й на концерт ішов більше з обов'язку. Коли ж я почув хор, то мені хотілось вигукнути: "Браво, Головко!"

Програма була дуже різноманітна: "Зашуміла ліщинонька", "Діду мій, дударику" та "Щедрик" М. Леонтовича (виконані без акомпаньяменту!) і "Веснянка" К. Стеценка — говорять самі за себе: твори складні з багатим музичним змістом. Звичайно, не багато можна вимагати від аматорського хору, але Ю. Головко все таки зумів навіть у таких складних творах яскраво відтворити мелодичний рисунок твору, він таки не збіднив мелодії (музичної мислі), як це свідомо зробила О. Глібович у квартеті, — слухач відчув багатство інтонаційних відтінків, щирість і безпосередність народної музики і замислився над змістом твору. А це вже не абиякий успіх хору.

Квартет під керуванням О. Глібович (нар. пісня "Ой давно, давно", та "Київський вальс" П. Майбороди на текст А. Малишка) дуже позначився "модернізмом", що властиве Олені Глібович взагалі. Це, звичайно, справа смаку, але ми вважаємо, що збіднювати чи й знищувати мелодію музичного твору не варто. Нема мелодії, то годі шукати й змісту.

У другому відділі хор виконав твори П. Майбороди, О. Кошиця, Я. Степового, Г. Верьовки, І. Недільського. У другому відділі найкраще прозвучав твір "Білі каштани" П. Майбороди. Виконання цієї пісні свідчить, що студентський хор Торонтонського університету скоро може стати чи не найкращим хором Торонта: якщо його підсилити голосово і добре попрацювати з ним, та конкурувати іншим хорам з ним буде справді важко.

Солісткою була Р. Росляк (дуже приємний сопран), акомпаньював — чутливо і достосовуючись до вимог диригента — К. Олешкевич.

З коротким привітом, зустрінутий щирими оплесками, на концерті виступив голова Англо-українського т-ва лорд Оберон Герберт, який закликав наших студентів шанувати все своє, працювати для добра Канади, але ніколи не забувати допомогти свому поневоленому Росією народові. П. ВОЛ.

АВТОРСЬКА ПОПРАВКА

У моїй статті "Про одну доповідь і ще дещо" ("Нові Дні", ч. 133, стор. 18) було написано таке:

"...і представник ЛВУ, насупившись, буркнув:

— Ну, що ж! То й святкуйте собі...

Створилось враження, що націоналісти обох відламків участи в святі не візьмуть".

Як мене інформують наші читачі, які брали участь у нарадах, це не зовсім відповідає правді. Секретар відділу КУК-у в Торонті, п. Я. Козловський, питав представника УНО — д-ра Б. Мужа:

— Що будемо робити? Демократичний блок відмовився далі розмовляти на тему доповідача на святі.

Д-р Б. Муж відповів:

— Ми теж більше розмовляти не будемо: нас зобов'язує вислід голосування.

Це трохи міняє справу і мій вислів про "націоналісти обох відламків не візьмуть участи у святкуванні" в такому випадкові не відповідає правді, про що я й доводжу до відома наших читачів.

Звичайно, що я там не був, а користався інформаціями. Інформувала мене людина, яка теж не мала злого наміру. Можливо, що й були якісь недокладності в цих інформаціях. Але ж я не мав наміру ані комусь допікати, ані зганяти зло: я тільки хотів звернути увагу громадянства, а зокрема тих осіб, які представляють у відділі Комітету Українців Канади свої організації, що на загальних святкуваннях треба уникати міжпартійного і міжорганізаційного змагання.

Тому я й роблю ці вияснення так щиро, як щиро й писав ту статтю.

П. Волиняк

ПЕРША ПОЖЕРТВА НА БУДОВУ ПАМ'ЯТНИКА Т. ШЕВЧЕНКОВІ У США

Усі формальності юридичного оформлення Комітету будови пам'ятника Кобзареві України у столиці США закінчено. Уже розпочато збірку коштів.

Першу пожертву в розмірі 500.00 дол. вніс українець із Філаделфії Теодор Радинський. Теодор Радинський — уже літній чоловік, якого дуже втішили розмови про можливість побудови пам'ятника Т. Шевченкові у США. Боючись, що він може не дожити до такого щасливого дня і не спричиниться до будови його, він ще в серпні 1959 р. вислав чека на 500.00 долярів до гол. канцелярії УНСоюзу, з тим, щоб ті гроші — у випадку його смерти — були передані комітетові по будові пам'ятника Кобзареві України.

Це гарна відповідь російським окупантам на їх намір дискредитувати не тільки ініціяторів цієї справи, а й саму ідею пам'ятника, як ми про це писали в попередньому числі нашого журналу. Пожертва Т. Радинського зареєстрована першою в списку надходжень на цю будову.

Тішимось, що мрія п. Т. Радинського здійснилася. Побажаємо ж йому не тільки дочекати відкриття й посвячення пам'ятника Т. Шевченкові у Вашінґтоні, а ще довгих, довгих років життя й по тому!

Збірка проходить успішно. Є всі підстави сподіватись, що вона перевищить заплановану суму. Наприклад, співробітники щоденника "Свобода" і гол. канцелярії УНСоюзу зголосили пожертв на суму 2.670.00 дол. Уже почалась збірка по всіх містах США.

ЯКА ЦІНА ВСЕХВАЛЬНИМ РЕЦЕНЗІЯМ?

Багато людей докоряють, що в "Нових Днях" мало похвал артистам, співакам, письменникам (а головне "артистам" і "письменникам"!), мовляв, багато придирок усяких, а от інші часописи пишуть завжди похвально. Дехто з наших читачів схильний навіть думати, що це дуже шкодить журналові.

Може й шкодить, але краще хай і шкодить, як має так помагати, як оце "поміг" "купівельно-запобігливий" намір редактора "Вільного Слова" всехвального д-ра С. Росохи, який написав у рецензії на студентський концерт (див. нашу нотатку в цьому числі), що "атракцією" вечора був виступ Ліди Головко, яка "своїм милозвучним сопраном" так гарно співала, що редактор "Вільного Слова" трохи не зомлів від приємности...

Я не міг не розсміятись, прочитавши цю "докторську кадильницю", бо я мав приємність сидіти на цьому концерті в товаристві пані Ліди Головко і її гостей (Ольги й Андрія Дрегерів із Бр. Колумбії) і таки добре

знаю, що Л. Головко була того вечора в ролі слухачки (через перестуду горла).

Не думаю, щоб така, вибачте, докторська рецензія сподобалась Л. Головко. Навряд чи вона могла збільшити й довіру читачів до тижневика "Вільне Слово" і його редактора, який замість прийти на концерт, сидить у хаті і вписує всякі "атракції", замість грамотної й об'єктивної рецензії.

Гуртом розбудуймо наш журнал!

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Вельмишановний Петре Кузьмовичу!

Шлю переказа на 5.00 дол., з них 1.00 на розбудову журналу.

Вибачте за спізнення.

З пошаною й привітом

Василь ПОНОМАРЕНКО, Кливленд, США.

Пане Волиняк!

Шлю чека на 5.00 дол., з яких на віднову передплати 4.00, а 1.00 на розбудову журналу.

З привітом

Д. ЛИСЕНКО, Міннеаполіс, США.

До видавництва "Нові Дні", Торонто, Канада.

Шлю віднову передплати і 1.00 на пресовий фонд.

Лідія ОРДИНСЬКА, Вайтстон, США.

Вельмишановний пане редакторе!

Шлю віднову передплати за себе і 4.00 дол. на нову передплату для Л. І.

З пошаною та подякою

Ліда КУРИЛЯК, Чікаго, США.

До редакції "Нові Дні", Торонто.

Шлю поштового переказа на 5.00 дол., з яких на віднову передплати 4.00, а решта на пресовий фонд.

З привітом

прот. О. ПОТУЛЬНИЦЬКИЙ, Сиракюзи, США.

Вельмишановний пане Волиняк!

Шлю 35.00 долярів, з них передплата за шістьох осіб ("Нові Дні" та "Соняшник"), на пресовий фонд журналу: від К. Янцевича 1.00, М. Зеленської — 2.50, і від мене — 4.50.

Бажаю в 1961 році щастя, здоров'я та багато нових передплат!

З пошаною

А. БЕСАРАБЕЦЬ, Ньюгейвен, США.

Шановний Петре Кузьмовичу!

Шлю поштового переказа на 15.00 дол., з них на віднову передплат для мене і для п. Я. Журавля — 7.00 дол., а решту, 8.00 дол., на розбудову журналу.

З пошаною

П. ШАХІВ, Порт Альборні, Канада.

Вельмишановний пане Волиняк!

Шлю 10.00 дол., з них віднова передплати на обидва журнали, на читанку "Барвінок", а 1.30 на пресовий фонд.

З пошаною

Ольга ГОЛОВКО, Стейтен Айленд, США.

Високоповажаний пане редакторе!

Шлю 5.00 дол., з яких віднова передплати і 1.00 дол. на пресовий фонд.

З пошаною

М. ДОРОШЕНКО, Нью-Йорк, США.

Високоповажаний пане редакторе!

Шлю віднову передплати і 1.50 на пресовий фонд журналу.

Ціню "Нові Дні" за взірцеву мову, незалежність думання та толерантність до інакомислячих. На цих трьох китах журнал устоїть.

Бажаю витривалости й дальшого успіху!

Інж. Йосип ПЕЧЕНЮК, Вінніпеґ, Канада.

Шановний пане редакторе!

Шлю віднову передплати і 1.50 на пресовий фонд. Вибачте, що трохи опізнився, але так склались обставини.

З пошаною до Вас

С. КРАВЧЕНКО, Торонто, Канада.

Вельмишановний п. Волиняк!

Шлю віднову передплати і два доляри на розбудову журналу.

З пошаною

С. ФУРСА, Детройт, США.

Вельмишановний пане редакторе!

Шлю 20.00 дол., з яких на віднову моєї передплати 3.50, дві нові передплати на "Соняшник" (адреси додаю) — 6.00, два річники "Соняшника" в оправі — 6.50, на пресовий фонд — 4.00 дол.

З пошаною

К. РОГОВСЬКИЙ, Монтреаль, Канада.

До редакції "Нові Дні", Торонто.

Шлю віднову передплати і 1.00 дол. на пресовий фонд.

З правдивою пошаною

Микола ВЕРХОГЛЯД, Чікаго, США.

Вш. п. Волиняк!

Посилаю поштовим переказом 5.00 дол. на розбудову журналу.

З пошаною

П. Т., Гвелф, Канада.

Поважаний пане Волиняк!

Шлю віднову передплати і 0.50 дол. на коляду. Даруйте, що трохи припізнився, бо треба було платити і в інші місця. Шкодую, що більше прислати не можу.

Остаюсь з повагою

Антін БОДНАР, Порт Альберні, Канада.

Дякую, пане Боднар, але й того робити не треба. У мене на Вашій картотеці й так написано вже давно: "Слати доти, поки виходитиме журнал, навіть якби й не плачено було більше."

Ви — один з дуже небагатьох т. зв. "старих канадійців", які передплачують "Нові Дні" з першого числа, Ви все намагаєтесь допомогти журналові і морально, і матеріяльно, хоч Ви пенсіонер і у Вас зайвих грошей нема. Знайте, що добре слово завжди важче від доляра. Бодай для мене. П. ВОЛ.

Дорогий Редакторе,

Багато я вже випив Вашої "новоденної" водички (читайте: необоснованих тверджень), але цим разом перо, чи пак машинка, не видержало. Ви пишете: "Тепер уже однаково: жити в Торонті, у Вінніпезі чи навіть в Ошаві чи Гамільтоні"... — Це нагадує Шевченкове "Мені однаково...", як би не іронія й насміх над нашою ук-

раїнською столицею в Канаді. Дозвольте запитати Вас: Прийдете Ви до Вінніпеґу (котрись там знову раз!) в липні на культурну імпрезу — цим разом на відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченкові, чи будете відкривати його в "другій" столиці — Торонті? Чи Ви числили нашу літературно-видавничу продукцію в Канаді за останні роки й чи вона Вам числами (найпромовистішим арґументом) не доказує, що Вінніпеґ таки стоїть на першому місці в цій основній ділянці вияву нашої духової живучости? Вам, що живете "на передмістях Нью-Йорку", тяжко зрозуміти "філософію центру" й тому навіть у теоретичній площині стараєтеся розбазарювати українську субстанцію в цій країні, децентралізувати її на нові "столиці", дискримінуючи те. що за собою має свою українську історію й своє українське запілля (— два основні чинники, які ніколи не відберуть від Вінніпеґу його українського першенства в Канаді). Це не "локальний патріотизм", як може ви знову заіронізуєте, втікаючи від серіозности; я мав змогу жити в інших "центрах", навіть у Вашому славному Торонті, але власне ця подвійна українська атрактивність Вінніпеґу (історія й запілля) була сильніша за всі інші спокуси. Отож моя дружняя порада: "Пакуйте манатки", як казали у Львові, переїжджайте до Вінніпеґу із своїм журналом. А коли не можете цього зробити, то хоч теоретично визнайте якийсь "правопорядок" (ви любите це слово!) в ґрадації вартостей нашого суспільного думання.

Друга справа, більш особистого характеру: Ви пишете про д-ра Сокульського: "Добре Вам сидіти в університетській бібліотеці, ні від кого не залежати, нічим не турбуватися..." Власне це останнє — дозвольте Вам делікатно сказати — справжня водичка, чи по-народньому "курзу-верзу". Я знаю від років д-ра Сокульського, його працьовитість і працездатність, його відданість бібліографічній праці над реєстрацією українського друкованого слова в Канаді й поза нею, а тому я рішуче мушу застерегтися проти таких тверджень... Я вже не згадую про важку недугу, що її пережив останньо мій співробітник із "Україніка Канадіяна". Тим то не думайте, що він "десь там у Саскатуні" не має ніяких турбот. Має він їх доволі, маємо їх ми всі тут на Заході, єдина різниця — ми про них не кричимо "урбі ет орбі".

Пересилаю Вам декілька нових видань УВАН. Добродієві Стеблецеві передайте, що всі оголошення у виданнях УВАН ідуть на конто даних установ, чи організацій. Честь їм за те, що цими оголошеннями вони піддержують наші видання. Адже ж Рокфеллерівські, Фордівські, чи інші американські великі фундації для УВАН у Канаді (не мішайте з УВАН у США) зачинені.

З оцим дружнім словом — дружній Вам привіт!

Яр. РУДНИЦЬКИЙ, Вінніпеґ, Канада.

Дорогий докторе,

якщо Ви маєте змогу читати в "Нових Днях" дописи з рубрики "З місцевого життя", то Вінніпеґ справді чудове місто і я готовий їхати в нього кожної хвилини...

Але не поїду, бо... багато там усяких "бо": друк дорожчий, зима, як на Колимі, паперу бракує, бо як інакше пояснити, що Ви пишете без відступу і якби Ви десь пропустили кому, то я не міг її поставити, а мусів би конче переписувати Вашого листа! Тому й лишив невиправлені слова "мішайте" й "зачинені" і ще дещо.

Але це все жарти. Говорім поважно. Я дуже тішусь, що Ви любите Вінніпеґ і знаєте йому ціну. Я теж знаю. І Торонта дуже не люблю. Якщо я хочу відпочити душею, то мушу їхати в Монтреаль чи в Оттаву, щоб хоч око спочило від брудного стандарту нашої "другої" столиці, як Ви зволили висловитись. Але в Торонті раніш інколи хоч на концерт можна було піти. Були й вистави "чистенько зроблені", чого у Вінніпезі, я думаю, було менше, хоч тепер, може, й більше. То чим же я зневажив Вінніпеґ?

Слова "правопорядок" я, здається, ще ніколи за все своє життя не вжив — Ви помиляєтесь: я його не люблю, бо його вживають саме ті, що правопорядок ламають.

Я дуже шаную д-ра Сокульського. Знаю, що він працює багато й корисно. Я тільки сказав, що йому легше працювати, бо його ніхто не "копає". Хіба це неправда? Мені здається, що він таки не уявляє труднощів моїх з читачами так само, як я не уявляю його труднощів, які повинні б бути також. От ми з ним і порозмовляли про це. І при чім же тут Ваше "курзу-верзу"? Знаєте, дорогий докторе, я не раз казав, що Ви геніяльний організатор. Особливо на гроші. Ви справді багато видаєте, вмієте це зробити, вмієте дістати гроші там, де я навіть і не підступлю близько. Це правда. Але спробуйте отак видавати 11 літ, як я (подібний журнал), а я тоді побачу, скільки разів я скажу Вам "курзу-верзу"!

У Вас казали "курзу-верзу", а в нас у Бердичеві казали точніше й діловитіше: "чого там довго ґерґати?" Вернімось до нашої столиці канадської — Вінніпеґу, у якому я маю яких 50 передплатників (у Торонті ж коло 400 - от. Напишіть мені доброго нариса про Вінніпеґ: його заснування, розвиток, ролю в українському житті Канади і т. д. Це було б бажане, бо в липні там відкриваємо пам'ятника Кобзареві. Знаю, що скажете: "Нема часу". Вірю. То може попросіть від мене й від себе д-ра П. Юзика. Він же написав гарну працю про українців Манітоби і йому це дуже легко зробити. Пригадайте йому, що він мені обіцяв помогти своєю співпрацею, як ми з ним бачились на одному з наших Конґресів.

От ми тоді й помиримось: перестанемо "ґерґати" про "курзу-верзу", а спільними зусиллями покладемо Торонто на обидві лопатки: хай, паскудне, — затуманене й закурене та ще й заполітиковане до потері пам'яти! — лежить і не піднімається більше!

Згода?.. Ну, й прекрасно! Чекаю на нариса.

Щиро Ваш П. ВОЛ.

Вельмишановний редакторе!

Шлю віднову передплати і 1.00 дол. на розбудову. Вибачте за деяке спізнення. Пане Волиняк, дуже неприємно, що свої гризуться (Олександрів).

З пошаною

І. БРЕНКО, Су Сант Марі, Канада.

Шановний пане Волиняк!

Шлю віднову передплати і 1.00 дол. на пресовий фонд.

З пошаною

Валентина ТУРКАЛО, Оранджбурґ, США.

Вельмишановний пане Волиняк!

Шлю десять дол., з них віднова передплати, "Уваги..." О. Курило, "Граматика" Д. Кислиці і на пресовий фонд 2.50.

Бажаю Вам успіху!

З пошаною до Вас

М. БІЛОНОК, Філаделфія, США.

Шановний Петре Кузьмовичу!
Шлю віднову передплати і на пресовий фонд 1.00.
Бажаю успіхів у Вашій праці. Щасти Вам, Боже!
З пошаною

Микола КОВАЛЕВСЬКИЙ, Ютика, США.

Високоповажаний пане редакторе!
Шлю 5.00 дол., з яких чотири на передплату, а 1.00 на видавничий фонд.
З правдивою пошаною

М. КОВШУН, Гамільтон, Канада.

Слова Олександра Чернетко

Рідна пісне...

В сторіччя смерти Т. Г. Шевченкові

С. І. Яременко

Moderato

S. A. T. B.

Рі-на піс-не не-си по-над на-лі да-ле-кі, по-над

си-ні мо-ря, по-над край чу-жи-ни. На сво-їх силь-них

На сво-їх силь-них

кри-лах, мов кри-лах ле-ле-ки. На-шу ту-гу, лю-

кри-лах, мов кри-лах ле-ле-ки на-шу ту-гу, лю-

бов, на-ші мрі-ї і сни. На сво- сни.

Бов, на-ші мрі-ї і сни. На сво- сни.

Олександра ЧЕРНЕНКО

РІДНА ПІСНЕ...

В сторіччя смерти Т. Шевченкові.

Рідна пісне, неси по-над далі далекі,
По-над сині моря, по-над край чужини
На своїх сильних крилах, мов крилах лелеки
Нашу тугу, любов, наші мрії і сни.

Нашу тугу важку, наші думи невтишні
На могилу неси у степу над Дніпром.
Хай же падають там, наче цвіт ярий вишні
Зо садів наших серць, вселюбови вінком.

Сотню літ вже блукає Твій дух у тривозі
По розтерзаній, змореній, рідній землі.
По Вкраїні пройшли боротьби люті грози,
Сонце волі сповите у тьм'яній ще млі.

Хоч розкинула доля гірка нас по світі,
Ми тримаємо високо батьківський стяг,
І зосталися вірні Твоїм заповітам,
І готові за них все віддати життя!

Едмонтон, 15 грудня, 1960.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО СВОЄ ОСОБИСТЕ

(Закінчення із 2-ої сторінки обкладинки)

нятком чотирьох часописів) за сенсацію не вхопилась.

5. Самої ухвали і мотивації "виключення" я й досі не маю і причини точно не знаю. Довідався від учасників наради, що ніби за оголошення "УРЕ", хоч у пресі про це посоромились писати, тому автори того повідомлення поробили тільки всякі брудні натяки.

6. Членство (поодинці і цілими відділами) дуже темпераментно протестує.

Отже, справа не закінчена, то я не хочу про неї більше говорити: на все свій час і місце. Ті наші читачі, яких ця справа дуже турбує, мусять це зрозуміти і почекати, пам'ятаючи, що на Колиму мене вони завжди можуть заслати — нікуди я не втечу...

Врешті наші читачі за майже 11 років існування журналу повинні б знати мене самі. Скажу тільки, що справа платного оголошення "УРЕ" так важить у цій акції, як випари з борщу на стан опадів на американському континенті. Просто пп. М. Приходькові, С. Підгайному та І. Сандулові забракло сонця й повітря, то вони й почали "акцію": нехай, мовляв, люди бачать, що й ми даремно хліба на еміґрації не їмо, а щось таки корисне робимо...

Двом із них я не дивуюсь, а щодо С. Підгайного, то мені таки дивно. І шкода, бо все таки він хоч у минулому, а щось мав у своєму громадському і авторському доробку. Людині ж, яка щось мала хоч у минулому, просто не личить бігати серед білого дня по вулицях і ловити за хвоста новоспечену "радянофільську відьму" — це дуже невдячна справа для людини, яка себе шанує. Я не цитую тут, що говорив С. Підгайний про мене на 10-му з'їзді СУЖЕРО (хоч би цитати із статті А. Білоцерківського в "Українських Вістях"), себто яких 3 місяці тому, але скажу, що тоді він навіть і не підозрівав, що я маю відьомського хвоста... А от, як йому натякнули, що "хвостик" (та ще й солідний!) у мене є, то він і погнався, як дитина за метеликом. Але я прошу не утотожнювати кількох осіб із цілою організацією: я певен, що СУЖЕРО благополучно переживе й цю не дуже то приємну кризу, — на відьмоловство цілої організації не скеруєш! — і далі робитиме те, для чого воно було створене.

Тому я ще раз прошу тих наших читачів, які схвильовано запитують про цю "сенсацію", почекати, бо справа не то що не закінчена, а тільки но починається. Повторюю: на Колиму мене заслати завжди встигнете, бо хоч "хвостика" я й маю, але повірте, що на мітлі через комин утекти таки не спроможусь...

Очевидно, що про цю справу я міг би багато чого сказати, але покищо мовчу, показуючи тут деякі формальні її "якості". Суті ж справи й не згадую. Важко в це повірити, але копії заяв більшости членів Г. У. СУЖЕРО вислані не тільки в Г. У., а і в Контр. Комісію, і мені — я їх маю в себе.

П. Волиняк.

"КОЗУБ" ЖЕРТВУЄ

Як і минулого року, управа мистецького стоваришшення "Козуб" ухвалила, а загальні збори, що відбулися 20 лютого 1961 р., ствердили постанову — виділити із своїх скромних коштів 80 долярів на такі цілі:

1. На Українську Національну Раду — 25 долярів.

2. На українську пресу: "Вільне Слово", "Наша Мета", "Український Голос", "Новий Шлях", "Українські Вісті" (Новий Ульм, Німеччина) і "Нові Дні" — 30 долярів — по 5 долярів кожному часописові.

3. На видання патефонної платівки композитора М. Фоменка — 25 долярів.

Для заохочення інших культурно-освітніх організацій цю постанову ухвалено оголосити в усіх пресових українських органах.

МИХАЙЛО ГОЛИНСЬКИЙ (Голова) — **ПАВЛО СТЕП** (Секретар)

З НОВИХ ВИДАНЬ

"В ОБОРОНІ ВІРИ", видання Православного Братства св. Володимира в Торонті, IV частина, стор. 151, Торонто, Канада, 1959.

"СУЧАСНІСТЬ", література, мистецтво, суспільне життя, книга перша, січень, 1961, стор. 128, Мюнхен, Німеччина.

Василь Іванис, СТЕЖКАМИ ЖИТТЯ, спогади, книга III, Кубанський край і денікініяда, стор. 350, тираж 1000 прим., Новий Ульм, Німеччина, 1960.

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ КАЛЕНДАР на 1961 р., річник 11, видання Української Православної Церкви в США, стор. 160 (разом з оголошеннями), Боунд Брук, США, 1961 р.

Ярослав Рудницький, БІБЛІОТЕКА ТОВАРИСТВА "ПРОСВІТА" В ПОРТ АРТУРІ, Онтаріо, 2-ге видання, видання УВАН, серія: Літопис УВАН, ч. 19, стор. 16, Вінніпеґ — Порт Артур, Канада, 1961.

Василь Чапленко, ПРОПАЩІ СИЛИ, українське письменство під комуністичним режимом (1930 — 1933, стор. 141, видання УВАН, Серія: Література, ч. 6, Вінніпеґ, Канада, 1960.

V. J. Kaye-Kysilevskyj, UKRAINE, RUSSIA AND OTHER SLAVIC COUNTRIES IN ENGLISH LITERATURE, a selected Bibliography of Books, Pamflets, Articles, etc., Published in English between 1912 — 1936, Slavistica, No. 40, UVAN, Published with a grant from Ukrainian National Brosvita Society, Port Arthur, Ontario, Winnipeg, Canada, 1961.

J. B. Rudnyckyj, THE ORIGIN OF THE NAME "SLAV", P. 24, Onomastica, No. 21, UVAN, Winnipeg, Canada, 1961.

Іван МАНИЛО

МРІЇ ТАРАСОВІ

Мріялось: поставить хату
До Дніпра дверима,
Будуть грози без погрози
В рідній небі гримать.

Будуть грози сині сльози
Нести в доли моря.
Україно! Твої степи
З вітрами говорять.

Я за тебе, Україно,
Конав у заволжжі,
Щире слово коло тебе
Ставив насторожі.

Мріялось: поставить хату,
Де Дніпро ревучий...
Довелося ж — Доле! Доле! —
На Канівській кручі

Вік лежати... Моя хата —
У землі родимій,
І страждає Україна
В руїнах, у димі.

Коли ж навік розпадуться
Кайдани і ґрати?
Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата!!

ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ:

1. Вчасно відновіть передплату. Якщо не хочете журналу, то просимо повідомити, щоб ми Вам припинили висилання.

В такому разі будьте ласкаві розрахуватись.

2. Пишучи адресу, завжди подавайте число поштової зони, якщо Ваше місто поділене на зони.

Не радимо воювати з поштою, мотивуючи тим, що мовляв, "вулиця Батурст одна в Торонті (чи Чікаґо) — знайдуть і так!"

Ми маємо знижку на пошті (секонд клас мейл) і пошта цього від нас домагається.

3. Просимо вибачити за спізнення цього числа — довелось чекати на деякі матеріяли й фота (Шевченко і знесення кріпаччини).

Редакція.

Доступна в Онта[illegible] служба родинного здоров'я

Ви повинні ознайомитись із багатьома послугами здоров'я в Онтаріо, які є на те, щоб допомогти вам або членам вашої родини. Ми пропонуємо вам вирізати це оголошення і тримати собі, як довідку!

Дентистична служба

Дентистичний Відділ Департаменту Здоров'я охоплює такі послуги:

- ▲ Дентистичні послуги в Онтарійських психічних шпиталях і Центральній дентистичній лябораторії.
- ▲ Дентистичні залізничні вагони, які обслуговують школярів у деяких округах ще незорганізованих територій.
- ▲ Допомоги місцевим радам здоров'я на дитячу дентистичну опіку в зорганізованих територіях.

Контроля інфекційних хвороб

Цим займається Відділ Епідеміології, який допомагає всім муніципалітетам у їхніх намаганнях відкрити фактори, що спричиняються до вибуху епідемій.

Одиниці здоров'я

Одиниця Здоров'я — це союз міських і сільських муніципалітетів на те, щоб краще їх забезпечити суспільною програмою здоров'я. Такий союз може складатися з повітів, дистриктів або груп міських округ разом з їхніми містами або окремими містами. Така одиниця функціонує під наглядом льокальної Ради Здоров'я, яка призначує персонал Одиниці, що складається з лікарів, медсестер, ветеринарів, санітарних інспекторів та бюрового персоналу.

Санітація довкілля

Цей Відділ адмініструє приписами і дає консультації льокальним властям здоров'я у справі санітації харчів, молока та молочарських виробів, приміщень харчування, усунення відпадків, розвагової санітації, санітації шкіл, сільсько-господарського постачання води й каналізації, контролі комах і гризунів та інших аспектів санітації довкілля.

Лябораторії

В основному вони займаються бактеріологічним дослідом інфекційних хвороб через медичну професію. Бактеріологічна контроля молока й води також належить до їхніх важливих функцій.

Медична статистика

Цей Відділ має дорадний голос і з нього користають усі Відділи Департаменту при аналізах статистичних даних, як також при плянуваннях спеціяльних обслідувань.

Відділ медсестер

Цей Відділ має нагляд над школами для медсестер у цілій Провінції відносно освітнього стандарту та житлових умов.

Догляд публічного здоров'я

Цей Відділ головним чином старається зацікавити льокальні ради здоров'я і допомогти їм організувати службу публічного догляду здоров'я.

Здоров'я матері й дитини

Відділ Здоров'я Матері й Дитини займається справами, пов'язаними із здоров'ям вагітних і здоров'ям немовлят та дітей передшкільного і шкільного віку.

Психічне здоров'я

Цей Відділ утримує психічні шпиталі включно зо шпиталями-школами для умово недорозвинених дітей.

Охорона перед туберкульозою

Онтаріо є у щасливому положенні, бо має дуже добре розроблену програму контролі під загальним наглядом і керівництвом Відділу Туберкулічного Запобігання. Веденням їхніх санаторій по цілому Онтаріо займаються добровольчі групи, а Уряд покриває основні кошти утримання пацієнтів у цих ТБ шпиталях та призначає фонди на нові будови. Тому, що рентґен ще надальше є найкращим засобом діягнози в руках медичної науки, Уряд утримує рухомі рентґенівські одиниці скрізь на цілу Провінцію.

Реабілітація

Відколи відкрито новий Відділ Реабілітації, відтоді його праця тісно координована іншими медичними і з медициною пов'язаними службами, яких потребують колишні психічні і туберкулічні пацієнти.

Відживлювання

Цей департамент має в основному консультативний характер. До головної його діяльности входять улаштування конференцій у справі відживлювання для медсестер публічного здоров'я по цілій Провінції, та інші суспільні послуги, як: родинні поради, служба шкільного здоров'я і клініки для немовлят.

ONTARIO DEPARTMENT OF HEALTH

Parliament Buildings, Toronto, Ontario. Honourable Matthew B. Dymond, M.D., C.M., Minister

Mr. S. Kyndyk
1830 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Ill.
U.S.A.

Penmans
BALBRIGGAN

ЛЕГКОВАГА

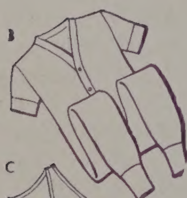
ПРОВІРЕНОЇ ЯКОСТИ СПІДНЯ БІЛИЗНА

У ВСІХ СТИЛЯХ

A

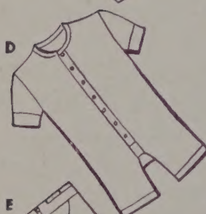
А) КОМБІНАЦІЯ по кістки З КОРОТКИМИ РУКАВАМИ, Пенмен'с 253 біла, 251 натуральна 223 2-ниткова, біла, 222 2-ниткова натуральна.

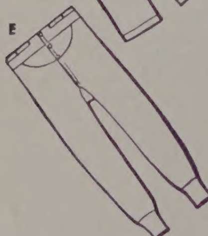
Б) КОМБІНАЦІЯ по кістки, короткі рукави, ШИЯ В КЛИН, Пенмен'с 2530 біла, 2510 натураль.

Ц) КОМБІНАЦІЯ по кістки, без рукавів, на один ґудзик, КРИС КРОС Пенмен'с 253 біла, 251 натуральна

Д) КОМБІНАЦІЯ з короткими рукавами, ПО КОЛІНА, Пенмен'с 253 біла, 251 натуральна

Е) ПІДШТАНЦІ по кістки на ґудзики. Пенмен'с 253 білі, 251 натуральні, 223 2-ниткові білі, 222 2-ниткові натуральні

Ф) СОРОЧКА з короткими рукавами з ґудзиками зпереду. Пенмен'с 253 білі 251 натуральні, 223 2-ниткові білі, 222 2-ниткові натуральні

Ґ) ПІДШТАНЦІ по кістки, елястичний поясок, БЕЗ ҐУДЗИКІВ. Пенмен'с 253 білі, 251 натуральні

Г) СПОРТОВІ СОРОЧКИ для чоловіків і хлопців

І) ПІДСОРОЧИНКИ для чоловіків та хлопців, гладкі або в пружки

Й)КОРОТКІ ПІДШТАНЦІ для чоловіків і хлопців, гладкі або в пружки.

6-B-61

ЖАДАЙТЕ ЗАВСІДИ МАРКУ ПЕНМЕН'С.
ЇЇ ВИЩА ЯКІСТЬ ТА ВИЩА ВАРТІСТЬ ВАМ
ОПЛАТИТЬСЯ